

Notitie

Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen;
onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud.

Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland

Colofon

Opgesteld door: Hoogheemraadschap van Delfland
Phoenixstraat 32
2611 AL Delft

telefoon: 015 - 260 81 08
email: loket@hhdelfland.nl
internet: www.hhdelfland.nl

en

Geert Willink, bureau voor ecologisch onderzoek & advies
Kerkstraat 52
6996 AJ Drempt

telefoon: 06 - 11 42 81 82
email: geert.willink@gmail.com

Auteurs: Hans Buisman
Geert Willink

Datum: 15 november 2019
Status: Definitief

Foto voorkant: Zouteveense en Holierhoekse Polder ten noorden van Vlaardingen.

Voorwoord

Hoogheemraadschap van Delfland is direct na de definitieve goedkeuring op 22 januari 2019 van de 'Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud' door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit gestart met de implementatie binnen en buiten de eigen organisatie.

Een flink aantal medewerkers van verschillende teams heeft zich afgelopen periode ingespannen om het implementatietraject zo snel en efficiënt mogelijk te laten verlopen, zodat de gedragscode ingezet kon worden bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud.

Hierdoor konden de onderhoudswerkzaamheden binnen de wettelijke kaders van natuurbescherming uitgevoerd worden. Bovendien zijn wij als ecologen blij dat hiermee de structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van het waterschap bevorderd is.

Bij de samenstelling van deze implementatienotitie is dankbaar gebruik gemaakt van de inhoud en structuur van notities van andere waterschappen in combinatie met onze eigen startnotitie.

Inhoud

Colofon	2
Voorwoord	3
Inhoud	4
1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Doel	5
1.3 Implementatie	6
1.4 Leeswijzer	6
2. Wettelijk kader	7
2.1 Wet natuurbescherming	7
2.2 Geldigheid gedragscode	9
2.3 Doorwerking naar derden	9
2.4 Calamiteiten en onvoorziene omstandigheden	10
3. Beleid en organisatie	11
3.1 Algemene uitgangspunten	11
3.2 Verspreidingsgegevens flora en fauna	12
3.3 Verantwoordelijkheden	12
3.4 Uitvoering onderhoud en gebruik verspreidingsgegevens	13
3.5 Evaluatie en doorontwikkeling	13
4. Ecologische werkprotocollen	14
4.1 Stappenplan en processchema	14
4.2 Afwijken van voorgeschreven werkwijzen	15
4.3 Communicatie en instructie	16
4.4 Overzicht ecologische werkprotocollen	17
BIJLAGE 1: Lijst met beschermde soorten	18
BIJLAGE 2: Overzicht van jaarrond beschermde vogelnesten	20
BIJLAGE 3: Lijst met aandachtsoorten	23
BIJLAGE 4: Definitie ecologisch deskundige	24
BIJLAGE 5: Ecologische werkprotocollen	25
BIJLAGE 6: Voorbeeld van afspraken, rol- en taakverdelingen	74

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Diverse planten- en diersoorten staan onder druk door versnippering en achteruitgang in kwaliteit van het leefgebied, verstedelijking en intensieve landbouw. Voor het behoud van biodiversiteit en bescherming van soorten en leefgebieden zijn verschillende wet- en regelgevingen ingevoerd, zowel op Europees, landelijk, als provinciaal niveau.

Op 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht geworden. Deze wet vervangt de Natuurbeschermingswet, de Flora- en faunawet en de Boswet. De Wet natuurbescherming bevat verbodsbepalingen om er voor te zorgen dat de in het wild levende soorten zoveel mogelijk duurzaam kunnen voortbestaan. Bij de uitvoering van beheer- en onderhoudswerkzaamheden, bij inrichting- en herstelmaatregelen en bij ruimtelijke ontwikkelingen dienen initiatiefnemers, dus ook de waterschappen, rekening te houden met de aanwezige beschermde planten en dieren.

Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken, heeft de Unie van Waterschappen de 'Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud' (hierna: de gedragscode) opgesteld. Als het waterschap kan aantonen dat er gewerkt wordt volgens deze gedragscode, voorkomt dit een enorme administratieve last van het aanvragen van ontheffingen. De gedragscode bevordert bovendien de structurele inbedding van soortbescherming in het handelen van het waterschap en schept duidelijkheid vooraf. De kans op een probleemloze voortgang van de uitvoering van werkzaamheden neemt daardoor toe. De gedragscode is op 22 januari 2019 door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) goedgekeurd en geeft onder andere door zogeheten voorgeschreven werkwijzen aan wanneer en hoe werkzaamheden moeten worden uitgevoerd om gebruik te maken van het Vrijstellingenbesluit. Dit in combinatie met onder andere een beschrijving van algemene procesafspraken en verantwoordelijkheden.

Het werken volgens de gedragscode zorgt er dus voor dat men gebruik kan maken van de vrijstellingsmogelijkheden, die de Wet natuurbescherming biedt. Deze gedragscode is enkel gebaseerd op werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud. De gedragscode omtrent werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting verwachten we later in 2019 of in 2020. Tot die tijd maken wij als waterschap nog gebruik van de bestaande Gedragscode Flora- en faunawet voor waterschappen (6 februari 2012) voor werkzaamheden in het kader van ruimtelijke ontwikkeling en inrichting, of vragen indien noodzakelijk een ontheffing aan bij het bevoegd gezag.

Bestendig beheer en onderhoud.

Het grootste verschil ten opzichte van de oude gedragscode is dat er niet meer uitsluitend wordt gewerkt met een voorkeursperiode en dat jaarrond werken mogelijk wordt gemaakt. Zo biedt deze nieuwe versie van de gedragscode in de vorm van een 'habitatbenadering' een alternatieve aanpak van bijvoorbeeld het schonen en baggeren van sloten, waardoor het arbeidsintensieve en het veelal weinig doelmatige 'voorlopen' en 'nalopen' minder vaak nodig is. De gedragscode biedt hierdoor meer ruimte voor flexibiliteit en maatwerk, onder andere door middel van de inschakeling van een ecologische deskundige.

1.2 Doel

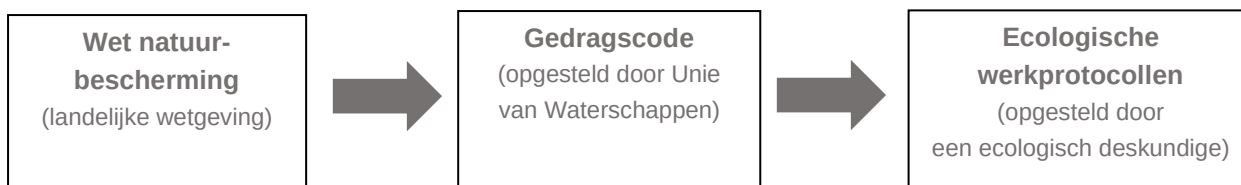
Deze implementatienotitie is bedoeld als achtergronddocument bij de Gedragscode Wet Natuurbescherming voor waterschappen (22 januari 2019) en de ecologische werkprotocollen die hieruit voortgekomen zijn. Enerzijds zorgt het voor transparantie richting de toezichthouder en het bevoegd gezag over hoe binnen Hoogheemraadschap van Delfland invulling wordt gegeven aan het werken met de gedragscode. Anderzijds is het waardevol voor de eigen organisatie. Met name de rol- en taakverdeling binnen de organisatie worden in deze notitie uitgeschreven en daarmee SMART gemaakt.

1.3 Implementatie

De gedragscode Wet natuurbescherming vormt samen met informatie over het voorkomen van soorten de basis voor de handelwijze van waterschappen bij hun werkzaamheden. Daar waar de gedragscode ruimte laat voor de waterbeheerder om inhoudelijke of procesmatige keuzes te maken, staat in deze implementatienotitie omschreven hoe we daar bij Hoogheemraadschap van Delfland mee om gaan.

Door onder andere te werken met ecologische werkprotocollen, die gebaseerd zijn op een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode, is het waterschap bij werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud vrijgesteld van de verbodsbepalingen die voor beschermde soorten uit de Wet natuurbescherming gelden.

Procesweergave uitwerking Wet natuurbescherming.

1.4 Leeswijzer

In deze implementatienotitie worden eerst de belangrijkste kaders beschreven die volgen uit de wetgeving en de gedragscode (hoofdstuk 2). Hoofdstuk 3 gaat in op beleid en organisatie en de waterschapsbrede uitgangspunten en procesafspraken die we hebben gemaakt, zodat alle relevante afdelingen en de districten op dezelfde manier invulling geven aan de uitvoering van de gedragscode. In hoofdstuk 4 zijn de concrete stappen beschreven die zijn toegepast voor het opstellen en de nadere implementatie van de ecologische werkprotocollen. Bijlage 1 geeft een overzicht van de beschermde soorten van de Wet natuurbescherming, verdeeld in Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijnsoorten (Europees beschermd) en 'Andere soorten' (Nationaal beschermd). Bijlage 2 beschrijft de verschillende categorieën jaarrond beschermde vogelnesten. Bijlage 3 wordt gevormd door een overzicht met aandachtsoorten. Deze betreffen uitsluitend door de voormalige Flora- en faunawet beschermde soorten, die nu echter geen beschermde status meer hebben onder de Wet natuurbescherming. Vanuit onze biodiversiteitsdoelstellingen is gekozen om een aantal van deze soorten als zogeheten aandachtsoorten op te nemen en een zelfde beschermingsstatus te geven als de nationaal beschermde soorten. In bijlage 4 is de definitie van een ecologisch deskundige weergegeven, zoals deze in de gedragscode staat beschreven. Bijlage 5 tenslotte, wordt gevormd door de ecologische werkprotocollen die zijn opgesteld voor ons waterschap.

Waterkering langs de Strandweg bij 's-Gravenzande.

2. Wettelijk kader

Bij de planning, voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden dient er altijd rekening gehouden te worden met aanwezige juridisch beschermde soorten. De wettelijke kaders hiervan staan in de Wet natuurbescherming en de gedragscode. In dit hoofdstuk geven we kort de essentie van de wettelijke kaders aan.

2.1 Wet natuurbescherming

Sinds 1 januari 2017 is de bescherming van natuurwaarden geregeld in de Wet natuurbescherming. Deze wet kent aparte hoofdstukken over gebiedenbescherming, soortenbescherming en bescherming van houtopstanden. Ten aanzien van de soortenbescherming gelden enkele verbodsbepalingen, die uitsluitend met een verleende ontheffing overtreden mogen worden. Het bevoegd gezag voor deze ontheffingen is de provincie Zuid-Holland. In sommige gevallen is de rijksoverheid bevoegd. Ontheffing kan in dat geval aangevraagd worden via de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

De wettelijke bevoegdheid voor de gedragscode is hoofdstuk 3 uit de Wet natuurbescherming: Soorten. Artikel 3.31 van deze wet biedt namelijk de mogelijkheid om een gedragscode op te stellen als alternatief voor de bovengenoemde ontheffingsplicht. De gedragscode is vormvrij, maar dient wel te zijn gebaseerd op een of meer in de wet genoemde belangen (zoals volksgezondheid of openbare veiligheid). Ieder waterschap moet besluiten of het met de gedragscode wil werken. Bij Delfland heeft het besluit om met de gedragscode te werken op 11-12-2018 door middel van een D&H besluit plaatsgevonden (Besluitenlijst College van Dijkgraaf en Hoogheemraden 3.b.2).

In de Wet natuurbescherming is natuurvriendelijk werken voor alle in het wild levende dieren en planten het uitgangspunt. De wet spreekt hierbij van een 'algemene zorgplicht' (art. 1.11 Wet natuurbescherming), dat betekent dat iedereen alle handelingen die nadelige gevolgen kunnen hebben voor alle in het wild levende planten en dieren en hun directe leefomgeving, achterwege laat. De algemene zorgplicht geldt overall, dus ook op plaatsen waar het gebruik van de gedragscode niet nodig is, omdat juridisch beschermde soorten ontbreken.

Gefaseerd onderhoud van een watergang; beter voor planten en dieren dan alles in één keer maaien.

Op plaatsen waar zich wel juridisch beschermde soorten bevinden, geldt de uitvoering van de gedragscode als een invulling van de algemene zorgplicht. Voor beschermde soorten zijn specifieke verbodsbepalingen van toepassing. Deze verbodsbepalingen verbieden handelingen die het voortbestaan van beschermde planten- en diersoorten in gevaar kunnen brengen en zijn daarom een belangrijk onderdeel van de Wet natuurbescherming. Ze zorgen ervoor dat in het wild levende, beschermde soorten zoveel mogelijk met rust worden gelaten. Voor ingrepen die schadelijk (kunnen) zijn voor beschermde soorten, is een ontheffing vereist, tenzij je werkt met een door de Minister van LNV goedgekeurde gedragscode. De Wet natuurbescherming kent ten aanzien van de bescherming van individuen en populaties drie verschillende beschermingsregimes, die we hieronder toelichten (zie bijlage 1: lijst met alle onder de Wet natuurbescherming beschermde soorten).

Vogelrichtlijnsoorten

Hieronder vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels. Het is verboden om vogels opzettelijk te doden, te vangen, en hun nesten, eieren en rustplaatsen te beschadigen. Ook is het verboden om vogels opzettelijk te verstoren, maar dit is niet van toepassing indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de instandhouding van de desbetreffende vogelsoort. De uitzondering geldt echter alleen als de desbetreffende vogelsoort niet ook onder de Habitatrichtlijn valt. Van sommige vogelsoorten zijn de nesten jaarrond beschermd (zie bijlage 2).

Jaarrond beschermd buizerdnest.

Habitatrichtlijnsoorten

Hieronder vallen de in het wild levende soorten, die worden genoemd in bijlage IV van de Habitatrichtlijn, bijlage II van het Verdrag van Bern of bijlage I van het Verdrag van Bonn. Het gaat hier om zeldzame en veelal bedreigde soorten, die bescherming genieten vanuit de genoemde bijlagen. Het is verboden om de dieren in hun natuurlijke verspreidingsgebied te doden, te vangen, en hun eieren en voortplantings- en rustplaatsen te beschadigen. Daarnaast is het verboden om dieren opzettelijk te verstoren. Als laatste is het verboden om planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Rugstreeppad.

Andere, nationaal beschermde soorten

Hieronder vallen de in bijlage A & B van de Wet natuurbescherming genoemde, nationaal beschermde soorten. Het is bij de wet verboden de dieren genoemd in bijlage A opzettelijk te doden, te vangen, of de vaste rust- en voortplantingsplaatsen te beschadigen. Daarnaast is het verboden om de planten genoemd in bijlage B in hun natuurlijke verspreidingsgebied opzettelijk te plukken en te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen. Voor onderstaande soorten geldt in Zuid-Holland een vrijstelling van bovenstaande verbodsbepalingen.

Schubvaren

Zoogdieren

Aardmuis	Gewone bosspitsmuis	Rosse woelmuis
Bosmuis	Haas	Veldmuis
Bunzing	Hermelijn	Vos
Dwergmuis	Huisspitsmuis	Wezel
Dwergspitsmuis	Konijn	Woelrat
Egel	Ree	

Amfibieën

Bastaardkikker
Bruine kikker
Gewone pad
Kleine watersalamander
Meerkikker

Opzettelijkheid

In de Wet natuurbescherming is bij meer verbodsbepalingen dan onder de Flora- en faunawet het opzetvereiste toegevoegd, in lijn met de artikelen van de Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn.

In de Flora- en faunawet was alleen sprake van het opzetvereiste bij verontrusting (art. 10). Hierdoor was de Flora- en faunawet strenger dan de verbodsbepalingen van de Habitatrichtlijn. Niet-opzettelijke handelingen waarbij de verbodsbepalingen overtreden worden, zijn nu niet langer verboden. Daarbij is het echter van belang te realiseren dat het Europees Hof van Justitie in zijn jurisprudentie heeft bepaald dat onder opzet ook voorwaardelijke opzet moet worden begrepen: "Daarvan is sprake als iemand een handeling verricht en daarbij bewust de aanmerkelijke kans aanvaardt dat zijn gedragingen schadelijke gevolgen hebben voor een dier of plant".

2.2 Geldigheid gedragscode

Wanneer er volgens een goedgekeurde gedragscode wordt gewerkt (art. 3.31 Wet natuurbescherming) en de werkzaamheden in het kader van één van de genoemde wettelijke belangen (zoals volksgezondheid of openbare veiligheid; art. 3.4 Wet natuurbescherming) plaatsvinden, is er geen ontheffing nodig en geldt een vrijstelling. De gedragscode beschrijft een werkwijze, waarmee naar het oordeel van de Minister van LNV voldoende is gewaarborgd dat ten aanzien van de beschermde soorten zorgvuldig wordt gehandeld. Dat houdt in dat de minister een gedragscode alleen goedkeurt, indien er slechts handelingen worden verricht waarvan geen wezenlijke invloed uitgaat op de beschermde soorten. Indien er handelingen verricht worden, die wel invloed hebben, dient men voorafgaand en tijdens de handelingen in redelijkheid alles te doen, of te laten om te voorkomen dat verbodsbepalingen overtreden worden. Indien men een verbodsbepaling overtreedt, dient hiervoor bij de provincie ontheffing aangevraagd te worden. De gedragscode heeft alleen betrekking op bestendige beheer- en onderhoudswerkzaamheden die gericht zijn op het handhaven van de bestaande situatie. Dat wil zeggen: het in stand houden van waterstaatswerken binnen de legger en zoals deze in onderhoudsplannen zijn vastgelegd. In de gedragscode is een overzicht gegeven van alle werkzaamheden die onder bestendig beheer en onderhoud vallen.

De handelingen die vallen onder de gedragscode zijn samen te vatten in onderstaande typen werkzaamheden:

- Schonen en maaien van wateren, van insteek tot insteek, inclusief onderhoudspaden
- Maaien van bermen, dijken en gazons
- Baggeren en herprofilen van water (onderhoud)
- Snoeien en dunnen van opgaande beplanting
- Onderhoud aan waterkeringen en duikers, en herprofilen van oevers en kaden
- Onderhoud verhardingen
- Begrazen
- Het voorkomen van schade door muskus- en beverratten

2.3 Doorwerking naar derden

Het waterschap bevordert op basis van keten-verantwoordelijkheid het naleven van de gedragscode door partijen die in opdracht van het waterschap handelen (loonwerkers, aannemers, onderzoekers e.d.). In de aanbestedingsopdracht nemen we eisen ten aanzien van zorgvuldige werkmethoden op. Deze afspraken hebben mede betrekking op de planning van de werkzaamheden en de instructie van het door de opdrachtnemer in te zetten personeel en onderaannemers. Het waterschap stimuleert en controleert de naleving van de gedragscode, bijvoorbeeld door middel van voorlichting en het beschikbaar stellen van informatie over het voorkomen van beschermde soorten. De aannemer heeft hiernaast ook een eigen verantwoordelijkheid en zorgplicht. De gedragscode heeft geen doorwerking naar derden. (bijv. pachters of vergunninghouders).

Schonen van een watergang valt onder de gedragscode.

Gebruikers van waterschapsterreinen of vergunninghouders zijn er zelf voor verantwoordelijk dat zij zich aan de wet houden. Dat wil zeggen dat zij dienen te handelen conform een goedgekeurde gedragscode, of dat zij beschikken over een ontheffing van de provincie, wanneer beschermde soorten in het geding zijn. Het waterschap kan op grond van de Keur een onderhoudsplicht aan derden opleggen en bevordert het gebruik van de gedragscode. De onderhoudsplichtige kan dus gebruik maken van de gedragscode en de hier op gebaseerde ecologische werkprotocollen. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt echter wel volledig bij de onderhoudsplichtige.

2.4 Calamiteiten en onvoorziene omstandigheden

Zeer acute bedreigingen van de veiligheidssituatie gelden als overmacht. De Waterwet spreekt van situaties van gevaar als het gaat om 'omstandigheden waardoor de goede staat van een of meer waterstaatswerken onmiddellijk en ernstig in het ongerede is of dreigt te raken' (hoofdstuk 5 Waterwet). Voorbeelden van situaties zijn acute of dreigende wateroverlast, overstroming, droogte of waterverontreiniging of de noodzakelijke inzet van een waterberging. In die gevallen kan het waterschap de voorschriften uit de gedragscode en ecologische werkprotocollen mogelijk niet opvolgen. In minder acute situaties waarbij niettemin de veiligheid van mensen, gebouwen, installaties of kunstwerken in gevaar is, treedt het waterschap zo mogelijk onmiddellijk in overleg met een ecologisch deskundige over de werkwijze die in die situatie in redelijkheid en billijkheid het meeste recht doet aan de bescherming van de juridisch beschermde soort(en). Het waterschap handelt in overeenstemming met dit advies en documenteert het advies, de genomen maatregelen en de eventuele effecten op beschermde soorten. Als daartoe aanleiding is, passen we calamiteitenplannen of calamiteitendraaiboeken (na afloop) aan de ervaringen aan.

Tijdens de uitvoering van werkzaamheden kunnen er onverwachts beschermde soorten en/of hun vaste rust- en voortplantingsplaatsen in het werkgebied aangetroffen worden. Indien het ecologisch werkprotocol daardoor niet meer toereikend of toepasbaar is, wordt een ecologisch deskundige om advies gevraagd. In dit advies wordt aangegeven of en hoe de werkzaamheden voortgezet kunnen worden. Wanneer de werkzaamheden moeten worden gestaakt dan bekijkt de ecologisch deskundige hoe een overtreding van wet- en regelgeving kan worden voorkomen. Indien dit in redelijkheid niet mogelijk is, wordt contact opgenomen met de toezichthouder namens het bevoegd gezag voor een passende oplossing. De provincie is bevoegd gezag en hier dient eventueel ook een ontheffing aangevraagd te worden. Uitgangspunt van dit overleg moet zijn dat de werkzaamheden zo min mogelijk vertraging oplopen.

Zandhagedis.

3. Beleid en organisatie

Een waterschap verplicht zich bij het toepassen van de gedragscode om de regels zoals hierin beschreven met betrekking tot beschermde soorten op hoofdlijnen te verankeren in zijn beleid, strategie en organisatie. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste aspecten die hierbij een rol spelen nader toegelicht.

3.1 Algemene uitgangspunten

De gedragscode bevat een aantal procesafspraken, maar biedt ook een concreet stappenplan voor veel voorkomende werkzaamheden. Door toepassing van de gedragscode wordt in redelijkheid alles verricht of gelaten om te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken dat verbodsbepalingen worden overtreden. Voor de vrijstelling van de verbodsbepalingen dienen wij als waterschap de overeengekomen gedragsregels in de praktijk na te leven. Hoogheemraadschap van Delfland heeft zich verbonden aan de gedragscode door middel van een besluit van het waterschapsbestuur.

Handelen volgens de gedragscode is alleen vereist op plaatsen waar juridisch beschermde soorten voorkomen, dat wil zeggen, waar zonder de gedragscode een ontheffing zou moeten worden aangevraagd. Op andere plaatsen is alleen de Algemene zorgplicht van toepassing. Het beschrijven van deze zorgplicht voor dergelijke situaties 'zonder beschermde soorten' is buiten het bestek van de gedragscode gelaten. Het waterschap heeft echter besloten om het onderdeel Algemene zorgplicht integraal op te nemen in de vereiste ecologische werkprotocollen. Dit komt voort uit de verantwoordelijkheid met betrekking tot het wettelijk verplichte, zogeheten 'zorgvuldig handelen' ten aanzien van alle in het wild levende planten en dieren, ons vigerend beleid en het raadsbreed ondersteunde bestuursakkoord 2019 – 2023. De ambitie van het bestuursakkoord is om te streven om natuur en dieren te ontzien in ons beleid en werkzaamheden. De biodiversiteit staat in Nederland onder druk. Als waterschap dragen we ons steentje bij door het huidige ingezette beleid voor verbetering van ecologie voort te zetten en effectiever te maken. Daarbij kijken we steeds scherp hoe we meer kansen kunnen benutten voor verbetering van flora en fauna. Vanuit deze biodiversiteitsdoelstellingen is gekozen om een aantal van deze soorten als zogeheten aandachtsoorten op te nemen en een zelfde beschermingsstatus te geven als de nationaal beschermde soorten. Door in alle ecologische werkprotocol het onderdeel Algemene zorgplicht op te nemen en er naar te handelen, voldoen wij aan artikel 1.11 Wet Natuurbescherming en geven invulling aan het bestuursakkoord 2019 - 2023.

Aandachtsoorten

Vanuit hetzelfde beleidskader als de keuze om voorschriften ten aanzien van de algemene zorgplicht onderdeel te laten vormen van de ecologische werkprotocollen, is tevens gekozen om een beperkt aantal extra, zogeheten 'aandachtsoorten' op te nemen bij de implementatie van de gedragscode binnen ons waterschap. Hier zijn verder geen juridische consequenties aan verbonden en betreft het uitsluitend onderhoud volgens de gehanteerde methodiek van voorzorgsmaatregelen. Doel hierbij is behoud van verkregen resultaten uit het langjarig gevoerde beheer met het oog op biodiversiteitsdoelstellingen.

Deze aandachtsoorten (zie bijlage 3) betreffen zonder uitzondering voormalig onder de oude Flora- en faunawet juridisch beschermde soorten, die echter niet opnieuw zijn opgenomen in de Wet natuurbescherming. De beschermde status, inclusief de hierbij behorende verbodsbepalingen en toe te passen beschermingsmaatregelen bij bestendig beheer en onderhoud, zijn daarmee dus komen te vervallen. Aangezien een deel van deze soorten in hun groeiplaats- of habitatvoorkeur een rechtstreekse relatie hebben met bijvoorbeeld de watergangen en waterkeringen, het veelal belangrijke bijen- en andere insectenplanten betreft, het voor de ingelanden en recreanten attractieve soorten zijn én wij als waterschap al 15-20 jaar bij ons onderhoud actief rekening houden met deze soorten, is voor deze soorten beleidsmatig dezelfde beschermingsstatus toegekend als de juridisch beschermde 'Overige, nationaal beschermde soorten' uit de Wet natuurbescherming. Voor aannemers en pachters betekent dit dat zij - evenals afgelopen jaren - op basis van de voorzorgsmaatregelen en/of soortspecifieke maatregelen uit de betreffende ecologische werkprotocollen rekening dienen te houden met deze aandachtsoorten.

Rietorchis

Strategie

Vanuit de doelstelling van de Wet natuurbescherming en als concrete uitwerking van de voorgeschreven werkwijze uit de gedragscode, houden we de onderstaande strategie aan bij de planning, voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden. Van deze werkwijze wijkt het waterschap alleen af als dat om redenen van volksgezondheid en openbare veiligheid, dus vanuit de primaire waterschapstaken, in redelijkheid niet anders kan.

Algemene zorgplicht

De Algemene zorgplicht is als een open norm geformuleerd in het eerste lid van artikel 1.11. (Wet natuurbescherming). In het tweede lid wordt de zorgplicht iets geconcretiseerd door te bepalen dat de zorgplicht in elk geval inhoudt dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen kunnen worden veroorzaakt voor een Natura 2000-gebied, een bijzonder nationaal natuurgebied of voor in het wild levende dieren en planten:

- A. dergelijke handelingen achterwege laat, dan wel,
- B. indien dat achterwege laten redelijkerwijs niet kan worden gevergd, de noodzakelijke maatregelen treft om die gevolgen te voorkomen, of
- C. voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk beperkt of ongedaan maakt.

Negatieve effecten voorkomen

Het waterschap zorgt ervoor dat voor de natuur schadelijke handelingen zoveel mogelijk worden voorkomen, bijvoorbeeld door geen (of zo min mogelijk) werkzaamheden te verrichten in perioden waarin soorten kwetsbaar zijn. Het voorkomen van negatieve effecten is in de gedragscode opgenomen als uitwerking van de zorgplicht (art. 3.11 Wet natuurbescherming) en door ons vertaald in de verschillende ecologische werkprotocollen.

Effecten beperken

Indien we vanuit waterschapstaken negatieve effecten niet kunnen voorkomen, nemen we schadebeperkende ('mitigerende') maatregelen.

3.2 Verspreidingsgegevens flora en fauna

Hoogheemraadschap van Delfland beschikt over de noodzakelijke verspreidingsgegevens van beschermde soorten. Deze gegevens zijn belangrijk, omdat we voorafgaand aan de start van de werkzaamheden moeten onderzoeken of zich op en rond het werkgebied beschermde soorten bevinden of kunnen worden verwacht.

Jaarlijks actualiseert het waterschap de verspreidingsgegevens met behulp van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). We geven de verspreidingsgegevens van beschermde soorten van de afgelopen 10 jaar op (digitale) kaarten weer, die zowel door medewerkers van het waterschap, als door gecontracteerde aannemers kunnen worden geraadpleegd. Ook verzamelt het waterschap verspreidingsinformatie over soorten die we bij (monitorings)onderzoeken in eigen opdracht of door vrijwilligers, of gedurende de uitvoering van werkzaamheden verkrijgen. Deze verspreidingsinformatie leveren we vervolgens weer aan de NDFF aan.

3.3 Verantwoordelijkheden

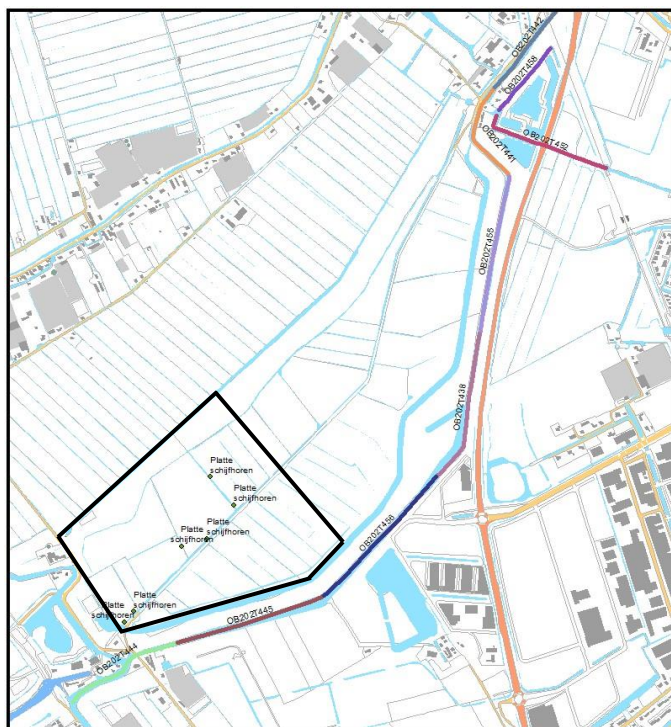
Onder de Directieportefeuille Uitvoering hebben binnen Delfland verschillende teams te maken met de gedragscode. Het verzamelen, beheren en ontsluiten van verspreidingsgegevens van flora en fauna valt onder de verantwoordelijkheid van het team Monitoring en Wateradvies (MWA) Het opstellen en aanpassen van de ecologische werkprotocollen valt onder de verantwoordelijkheid van het team Onderhoud en besturing watersystemen en -keringen (OWB) Het naleven van de ecologische werkprotocollen en het toezicht houden hierop bij de uitvoering van werkzaamheden valt onder de verantwoordelijkheid van team Operationele taken watersystemen en -keringen (OWK). In bijlage 6 is een voorbeeld opgenomen van een intern overzicht van de verschillende rollen, taakverdelingen en verantwoordelijkheden bij - in dit geval - het voorbereiden en uitvoeren van reguliere baggerwerkzaamheden. Team OWK heeft de verantwoordelijkheid om voorafgaand aan activiteiten en werkzaamheden die een mogelijk effect kunnen hebben op (beschermde) soorten, advies te vragen aan teams MWA en OWB.

3.4 Uitvoering onderhoud en gebruik verspreidingsgegevens

Om er voor te zorgen dat de opdrachtnemers tijdens de uitvoering van de werkzaamheden in voldoende mate rekening kunnen houden met de aanwezigheid van beschermde soorten en onze aandachtsoorten, levert Hoogheemraadschap van Delfland voorafgaand aan de start van de werkzaamheden (digitale) verspreidingskaarten aan de aannemers aan. Deze kaarten worden jaarlijks in het eerste kwartaal gegenereerd uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) door team OWK.

De machinisten of andere uitvoerenden kunnen in het veld middels deze analoge of digitale kaarten zien waar beschermde soorten of aandachtsoorten zijn aangetroffen. Vervolgens kunnen zij - afhankelijk van de uitvoeringsperiode waarin het werk plaats vindt - de 'Soort(groep)specifieke maatregelen' uit het desbetreffende ecologisch werkprotocol toepassen. Naast de Soort(groep)specifieke maatregelen, passen de machinisten of andere uitvoerenden tevens de 'Voorschriften algemene zorgplicht' en 'Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen' uit het desbetreffende ecologisch werkprotocol toe in het werkgebied.

Voorbeeld van een verspreidingskaart.

3.5 Evaluatie en doorontwikkeling

De gedragscode waarop de inrichting van het proces van zorgvuldig handelen bij de aanwezigheid van beschermde soorten (incl. ecologische werkprotocollen) is gebaseerd, is goedgekeurd voor 5 jaar tot 2024. Het team Onderhoud en besturing watersystemen en -keringen (OBW) voert jaarlijks een evaluatie uit ten aanzien van het gebruik en de toepasbaarheid van de gedragscode en de ecologische werkprotocollen met de werkgroep die betrokken was bij het opstellen hiervan. Noodzakelijke aanpassingen of gewenste doorontwikkelingen van de ecologische werkprotocollen op basis van bijvoorbeeld nieuwe verspreidingsgegevens en/of praktische toepasbaarheid zullen zowel procesmatig als inhoudelijk besproken worden. Op basis van deze overleggen worden de ecologische werkprotocollen zo nodig door team OWB aangepast.

4. Ecologische werkprotocollen

Als uitwerking van de gedragscode zijn ecologische werkprotocollen opgesteld voor alle voorkomende vormen van 'bestendig beheer en onderhoud' die bij het waterschap worden uitgevoerd op plaatsen waar juridisch beschermde soorten aanwezig zijn. In dit hoofdstuk worden de stappen besproken die hierbij zijn genomen, wordt een beschrijving gegeven van de nadere implementatie en worden de ecologische werkprotocollen in een overzicht weergegeven.

In de ecologisch werkprotocollen zijn de maatregelen vastgelegd voor bescherming van soorten. Een ecologisch werkprotocol is de vertaling van de gedragscode naar de locatie en werkzaamheden. Het bevat noodzakelijk maatwerk om een negatieve invloed op de aldaar voorkomende juridisch beschermde soorten geheel of althans in redelijkheid zo goed mogelijk uit te sluiten of te mitigeren en verboden handelingen te voorkomen. Hierbij zijn onder andere de voorgeschreven werkwijzen uit de gedragscode overgenomen, veelal inclusief de daarin aanbevolen voorkeursperioden van werken voor afzonderlijke soorten of soortgroepen bij bepaalde vormen van bestendig beheer en onderhoud.

Er is gekozen om per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaien van watergangen, baggeren, onderhoud van waterkeringen) in basis eenmalig een generiek ecologisch werkprotocol op te stellen die gekoppeld wordt aan de beheer- en onderhoudsplannen. Deze protocollen zijn van toepassing in ons gehele beheergebied. Jaarlijks kunnen op basis van evaluatie van bijvoorbeeld de praktische toepasbaarheid en/of nieuwe verspreidingsgegevens van flora en fauna de ecologische werkprotocollen worden aangepast. Hiertoe zijn de ecologische werkprotocollen voorzien van een versienummer (datum van vaststelling). De ecologische werkprotocollen voor het waterschap zijn opgesteld door een intensieve samenwerking tussen ecologisch deskundigen en specialisten beheer en onderhoud.

In de ecologische werkprotocollen hebben we dus vastgelegd hoe we de gedragscode in de praktijk toepassen, waardoor het mogelijk is om maatwerk te leveren. We gebruiken de werkprotocollen ook om de werkvoorbereiders en uitvoerders te instrueren en om ter plaatse verantwoording af te kunnen leggen aan de handhavende instanties. Hiervoor dient het ecologisch werkprotocol te allen tijde op de plaats waar de werkzaamheden worden uitgevoerd, getoond te kunnen worden.

4.1 Stappenplan en processchema

Bij het opstellen van de maatwerk ecologische werkprotocollen ten behoeve van een ecologisch en juridisch zorgvuldig voorbereiding en uitvoering, is een aantal stappen doorlopen. Deze zijn als volgt weer te geven:

Stap 1

Allereerst is gekeken welke handelingen en vormen van bestendig beheer en onderhoud in welke periode van het jaar en op welke plaatsen worden toegepast bij het waterschap. Deze zijn gerubriceerd in analogie met de indeling zoals beschreven in de gedragscode, bijvoorbeeld 'Schonen en maaien van watergangen en wateren' of 'Snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen'.

Stap 2

De volgende stap bestond uit het raadplegen van verspreidingsgegevens van beschermde planten en dieren van met name de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) uit de periode 2009 - 2019, aangevuld met gebiedskennisgegevens van medewerkers. Of te wel: "Waar komen welke beschermde soorten (in potentie mogelijk) voor binnen ons beheergebied".

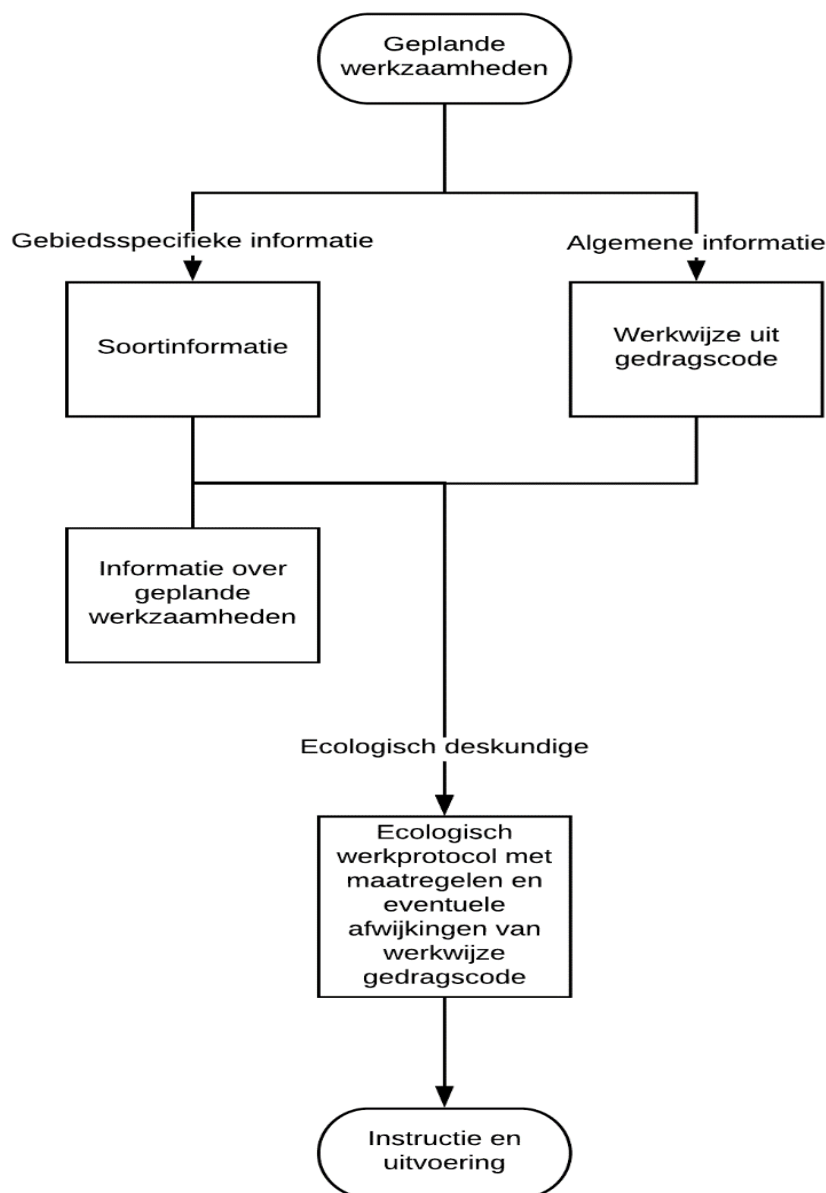
Stap 3

Vervolgens is op basis van de informatie uit stap 1 en 2 een risico-analyse en effectbeoordeling uitgevoerd door de ecologisch deskundigen. Hierbij is met name gekeken naar (mogelijke) effecten van de werkzaamheden op de verschillende beschermde soorten en/of hun vaste rust- en voortplantingsplaatsen (in met name de meest kwetsbare periode(n) voor die soort(en)).

Stap 4

Tenslotte zijn de gegevens uit de bovenstaande stappen 1 t/m 3 verwerkt in ecologische werkprotocollen, waarbij per werkprotocol - mede op basis van de voorgeschreven werkwijze uit de gedragscode - algemene 'Voorzorgsmaatregelen' zijn beschreven en vervolgens per relevante soort(groep) 'Specifieke maatregelen' zijn geformuleerd. Dit betreffen zogeheten schadebeperkende of mitigerende maatregelen.

In het onderstaande processchema zijn de doorlopen stappen weergegeven en is de plaats van het ecologisch werkprotocol in het werkproces tussen informatievergaring en de uitvoering aangegeven.

De plaats van het ecologisch werkprotocol in het werkproces tussen de informatievergaring en de uitvoering.

4.2 Afwijken van voorgeschreven werkwijzen

De voorgeschreven werkwijzen uit de ecologische werkprotocollen zijn níet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoering van werkzaamheden. Wanneer de werkzaamheden om welke reden dan ook, niet kunnen worden uitgevoerd zoals beschreven in de ecologische werkprotocollen, wordt altijd advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij het desbetreffende ecologisch werkprotocol gevoegd. Documenten (inclusief een eventuele ontheffing van de provincie) dienen gedurende minimaal twee jaar na afloop van het uitgevoerde werk op een centrale plek gearchiveerd te blijven. Voor aannemers en onderaannemers die in opdracht van het waterschap werken gelden dezelfde verplichtingen. Indien onderdelen uit de gedragscode of relevante ecologische werkprotocollen tegenstrijdig zijn met onderdelen uit een bestek of opdracht, wordt de rangorde daarvan bepaald aan de hand van de volgende regel: de gedragscode en de ecologische werkprotocollen gaan voor het bestek of de opdracht.

4.3 Communicatie en instructie

Vanuit de gedragscode is het waterschap verplicht om te zorgen voor een goede kennis- en informatievoorziening over de aanwezigheid van de juridisch beschermde soorten en hoe hiermee om te gaan bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden. Dit zowel onder zijn eigen medewerkers als richting opdrachtnemers en (waar relevant) overige derden.

Kennis van de voorwaarden en eisen die de gedragscode en ecologische werkprotocollen stellen aan de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden dient op verschillende niveaus aanwezig te zijn. Zowel met betrekking tot bestuurders, afdelingsmanagers, beleidsmedewerkers, directievoerders, toezichthouders en andere interne medewerkers, als de mensen van de aannemers die het feitelijke onderhoudswerk voorbereiden en uitvoeren.

Hiertoe zijn afgelopen periode reeds verschillende bijeenkomsten en werkoverleggen georganiseerd en is digitaal informatie verspreid om het eigen personeel en dat van de aannemers op de hoogte te brengen van de nieuwe gedragscode en ecologische werkprotocollen en te instrueren hoe deze toe te passen in de dagelijkse praktijk van bestendig beheer en onderhoud.

Het voornemen is om voor de start van het nieuwe onderhoudsseizoen in 2020 nog diverse vormen van informatie-overdracht en scholing te organiseren voor eigen medewerkers én medewerkers van aannemers. Dit om er voor te zorgen dat vanuit onze ketenverantwoordelijkheid, zoals beschreven in de nieuwe gedragscode, iedereen voldoende kennis en bewustwording bezit om het beheer en onderhoud binnen de wettelijke bepalingen uit te kunnen voeren. Ook overige derden (vergunninghouders, pachters en onderhoudsplichtigen) zullen worden geïnformeerd over de eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van activiteiten en werkzaamheden in relatie tot het onderdeel Soortbescherming uit de Wet natuurbescherming.

Cursussen, trainingen, workshops en toolboxmeetings dragen bij aan kennisuitwisseling, bewustwording en het hierdoor als organisatie beter kunnen werken conform de wettelijk verplichte eisen uit de nieuwe gedragscode.

4.4 Overzicht ecologische werkprotocollen

Onderstaand wordt een overzicht gegeven van door ons opgestelde en toe te passen ecologische werkprotocollen voor de diverse vormen van bestendig beheer en onderhoud en de hierbij behorende handelingen zoals die in de gedragscode zijn beschreven.

Schonen en maaien van watergangen en wateren

- Schonen of hekkelen van wateren
- Schonen van water met behulp van een maaiboot
- Maaien en schonen van oevers en taluds
- Maaien van onderhoudspaden
- Maaien van ruigtes
- Maaien van uiterwaarden
- Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers
- Op de kant brengen van oeverbegroeiing

Baggeren en herprofilieren van watergangen en wateren

- Onderhoudsbaggeren van wateren
- Herprofilering van wateren
- Het verwijderen van zandkoppen in de watergang
- Het uitbaggeren van zandvangen

Maaien van waterkeringen, bermen, riet- en graslanden en ecologische zones

- Maaien van bermen
- Maaien van dijken en kaden
- Maaien van gazons
- Maaien van rietland
- Maaien van overige waterschapsterreinen
- Onkruidbestrijding

Onderhoud aan waterkeringen/duikers en herprofilering van oevers/kaden

- Regulier en periodiek onderhoud waterkeringen
- Herprofilering van oevers en kaden
- Aanvullen met grond van gaten en verzakkingen
- Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltstenen
- Doorspuiten van duikers en dergelijke
- Herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen
- Aanplanten of steken van helm, riet en rijshout
- Herstel rasters

Snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen

- Toppen en snoeien van bomen
- Snoeien van struiken
- Het dunnen van houtopstanden
- Verwijderen van grote takken (onder andere knotten en kandelaberen)
- Het versnipperen van snoeihout
- Beheer en onderhoud van hakhout en grienden

Begrazen

- Inzetten van begrazing

BIJLAGE 1

Lijst met beschermde soorten

In het kader van de Wet natuurbescherming zijn de volgende soorten beschermd:

VOGELRICHTLIJN (Europees beschermd)

Vogels

Alle in Nederland van
nature voorkomende
vogelsoorten

HABITATRICHTLIJN (Europees beschermd)

Zoogdieren

Bever
Hamster
Hazelmuis
Lynx
Noordse woelmuis
Otter
Wilde kat
Wolf

Bechteins vleermuis
Bosvleermuis
Brandts vleermuis
Franjestaart
Gewone baardvleermuis
Gewone dwergvleermuis
Gewone grootoorvleermuis
Grijze grootoorvleermuis
Grote hoefijzerneus
Grote rosse vleermuis
Ingekorven vleermuis
Kleine dwergvleermuis
Kleine hoefijzerneus
Laatvlieger
Meervleermuis
Mopsvleermuis
Noordse vleermuis
Rosse vleermuis
Ruige dwergvleermuis
Tweekleurige vleermuis
Vale vleermuis
Watervleermuis

Bruinvis
Bultrug
Dwerpotvis
Dwergvinvis
Gestreepte dolfin
Gewone spitsdolfijn
Gewone vinvis
Griend
Grijze dolfin
Hille (Butskop)
Kleine zwaardwalvis
Narwal
Noordse vinvis
Orca
Potvis
Spitsdolfijn van Gray
Tuimelaar

Witflankdolfijn
Witsnuitdolfijn
Witte dolfin

Amfibieën

Boomkikker
Geelbuikvuurpad
Heikikker
Kamsalamander
Knoflookpad
Poelkikker
Rugstreeppad
Vroedmeesterpad

Reptielen

Gladde slang
Muurhagedis
Zandhagedis

Dikkopschildpad
Kemps' zeeschildpad
Lederschildpad
Soepschildpad

Vissen

Houting
Steur

Insecten

Apollovlinder
Boszandoog
Donker
pimpernelblauwtje
Grote vuurvlinder
Pimpernelblauwtje
Teunisbloempijlstaart
Tijmblauwtje
Zilverstreephooibeestje

Bronslibel
Gaffellibel
Gevlekte witsnuitlibel
Groene glazenmaker
Noordse winterjuffer
Oostelijke witsnuitlibel
Rivierrombout
Sierlijke witsnuitlibel

Brede geelrand-
waterroofkever
Gestreepte
waterroofkever

Heldenbok
Juchtleerkever
Vermiljoenkever

Weekdieren

Bataafse stroommossel
Platte schijfhoren

Mossen

Geel schorpioenmos
Tonhaarmuts

Planten

Drijvende
waterweegbree
Groenknolorchis
Kleine vlotvaren
Kruipend moerasscherm
Liggende raket
Zomerschroeforchis

OVERIGE SOORTEN
(Nationaal beschermd)

Zoogdieren

Aardmuis
Boommarter
Bosmuis
Bunzing
Damhert
Das
Dwergmuis
Dwerspitsmuis
Edelhert
Eekhoorn
Egel
Eikelmuis
Gewone bosspitsmuis
Gewone zeehond
Grote bosmuis
Grijze zeehond
Haas
Hermelijn
Huisspitsmuis
Konijn
Molmuis
Ondergrondse
woelmuis
Ree
Rosse woelmuis
Steenmarter
Tweekleurige
bosspitsmuis
Veldmuis
Veldspitsmuis
Vos
Waterspitsmuis
Wezel
Wild Zwijn
Woelrat

Amfibieën

Alpenwatersalamander
Bruine kikker
Gewone pad
Kleine
watersalamander
Meerkikker
Middelste groene
kikker
Vinpootsalamander
Vuursalamander

Reptielen

Adder
Hazelworm
Levendbarende hagedis
Ringslang

Vissen

Beekdonderpad
Beekprik
Elrits
Gestippelde alver
Grote modderkruiper
Kwabaal

Ongewervelden

Europese rivierkreeft

Dagvlinders

Aardbeivlinder
Bosparelmoervlinder
Bruin dikkopje
Bruine eikenpage
Donker pimperlblauwtje
Duinparelmoervlinder
Gentiaanblauwtje
Grote parelmoervlinder
Grote vos
Grote vuurvlinder
Grote weerschijnvlinder
Iepenpage
Kleine heivlinder
Kleine ijsvogelvlinder
Kommavvlinder
Pimperlblauwtje
Sleedoornpage
Spiegeldikkopje
Veenbesblauwtje
Veenbesparelmoervlinder
Veenhooibeestje
Veldparelmoervlinder
Zilveren maan

Libellen

Beekroombout
Bosbeekjuffer
Donkere waterjuffer
Gevlekte glanslibel
Gewone bronlibel
Hoogveenglanslibel
Kempense heidelibel
Speerwaterjuffer

Kevers

Vliegend hert

Planten

Akkerboterbloem
Akkerdoornzaad
Akkerogentroost
Beklierde ogentroost
Berggamander
Bergnachtorchis
Blaasvaren
Blauw guichelheil
Bokkenorchis
Bosboterbloem
Bosdravik
Brave hendrik
Brede wolfsmelk
Breed wollegras
Bruinrode wespenorchis
Dennenorchis
Dreps
Echte gamander
Fanjegentiaan
Geelgroene
wespenorchis
Geplooid
vrouwenmantel
Getande veldsla
Gevlekt zonneroosje
Glad biggenkruid
Gladde zegge
Groene nachtorchis
Groensteel
Groot spiegelklokje
Grote bosaardbei
Grote leeuwenklauw
Honingorchis
Kalkboterbloem
Kalketrip
Karhuizeranjer
Karwijselie
Kleine ereprijs
Kleine schorseneer
Kleine wolfsmelk
Kluwenklokje
Knollathyrus
Knolspirea
Korensla
Kranskarwij
Kruiptijm
Lange zonedauw
Liggende ereprijs
Moerasgamander

Muurbloem
Naakte lathyrus
Naaldenkervel
Pijlscheefkelk
Roggelelie
Rood peperboompje
Rozenkransje
Ruw parelzaad
Scherpkruid
Schubvaren
Schubzegge
Smalle raai
Spits havikskruid
Steenbraam
Stijve wolfsmelk
Stofzaad
Tengere distel
Tengere veldmuur
Trogamander
Veenbloembies
Vliegenorchis
Vroege ereprijs
Wilde averuit
Wilde ridderspoor
Wilde weit
Wolfskers
Zandwolfsmelk
Zinkviooltje
Zweedse kornoelje

BIJLAGE 2

Overzicht van jaarrond beschermde vogelnesten (categorie 1 t/m 4 en categorie 5)

Op de volgende categorieën nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 3.1 van de Wet natuurbescherming ook buiten het broedseizoen van toepassing:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: de steenuil);
2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: roek, gierzwaluw en huismus);
3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk seizoen op dezelfde plaats broeden en daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeelden: ooievaar, kerkuil en slechtvalk);
4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn (zelf) een nest te bouwen (voorbeelden: boomvalk, buizerd en ransuil).
5. nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen als de broedplaats verloren is gegaan (voorbeelden: oeverzwaluw, kokmeeuw) zijn buiten het broedseizoen niet beschermd.

De bescherming betreft niet alleen de nestplaatsen zelf, maar ook de functionaliteit ervan. Leefgebied en foerageergebied dat noodzakelijk is voor de functionaliteit van de nestplaats is daardoor ook beschermd. De bescherming geldt niet als kan worden aangetoond dat het nest al gedurende een aantal jaren niet meer in gebruik is.

De hiernavolgende lijst is bedoeld als een indicatieve lijst. Deze kan worden gebruikt als hulpmiddel bij het bepalen of een ontheffing nodig is of dat maatregelen genomen kunnen worden om de functionaliteit van de voortplantings- en vaste rust- en verblijfplaatsen van vogels te behouden. De functionaliteit kan bijvoorbeeld worden gewaarborgd door het nemen van mitigerende maatregelen. Als een jaarrond beschermd nest is aangetroffen en deze door een ingreep zal verdwijnen, is minimaal een omgevingscheck nodig. Deze houdt in dat door een ecologisch deskundige moet worden vastgesteld of er voldoende gelegenheid voor de betreffende soort is om zelfstandig in de omgeving een vervangend nest te vinden of te bouwen. Indien dit niet voorhanden is, dan dient, voor zover mogelijk, alternatieve nestgelegenheid te worden aangeboden. Indien dat niet mogelijk is, dient ontheffing te worden aangevraagd. Het is de verantwoordelijkheid van de gebruiker van de gedragscode om gemotiveerd en gedocumenteerd te bepalen onder welke categorieën een voorkomende vogelsoort valt. De soorten die over voldoende flexibiliteit beschikken om zich elders te vestigen, vallen in de lijst onder categorie 5.

Soort	Categorie	Nestplek
steenuil	1	Natuurlijke boomholtes (vooral knotwilgen en oude (hoogstam) fruitbomen); rustige hoekjes of nissen van gebouwen of schuren; speciale nestkasten
gierzwaluw	2	Onder dakgoot; achter regenpijp of dakkapel; onder dakpan; gat in muur; neststenen
huismus	2	Onder dakpannen; gaten en kieren van gebouwen; mussenkasten
roek	2	Toppen van hoge bomen
grote gele kwikstaart	3	Vlakbij stromend water in nis in muur; onder brug; bij boomwortels in oevers; speciale nestkasten
kerkuil	3	Nestkasten; heel incidenteel in boomholten
oehoe	3	Richels van in steengroeves; soms oud nest van roofvogel; incidenteel op grond
ooievaar	3	Hoge plekken (telefoonpalen, bomen, schoorstenen, kerktorens, hoogspanningsmasten of door mens gemaakte palen met houten platform)
slechtvalk	3	Richels; nis; nestkast; hoogspanningsmasten; gebruikt vaak oud kraaiennest; zelden op grond
boomvalk	4	Hoog in bomen, ook in solitaire bomen, populierensingels, hoogspanningsmasten, stadsparken; gebruikt oud kraaien- of eksternest
buizerd	4	Kruin van hoge bomen; soms lager in struiken en lage bomen; gebruikt ook oude kraaiennest als basis; zeer zelden op de grond
havik	4	Hoog in boomkroon
ransuil	4	Oude kraaien- of eksternesten; incidenteel op grond
sperwer	4	Dicht tegen stam in dicht bos; soms in struiken en lage bomen
wespendief	4	Kruin van hoge bomen
zwarte wouw	4	Kruin van hoge bomen, vaak dicht bij water

Soort	Categorie	Nestplek
Blauwe reiger	5	In (hoge) bomen; veelal in kolonies. Plekken waar rovers moeilijk bij komen zoals eilandjes in vijver of plas
Boerenzwaluw	5	Randen/richels in stallen; onder bruggetjes; aan sluizen
Bonte vliegenvanger	5	Nestkasten; boomholten
Boomklever	5	Oude spechtnesten
Boomkruiper	5	Tussen losse stukken schors of nauwe boomholtes; nestkasten
Bosuil	5	Boomholtes; nestkasten; ruimtes in gebouwen; incidenteel op grond of in eksternest
Brilduiker	5	Boomholtes
Draaihals	5	Nestholten van andere spechten; nestkasten
Eidereend	5	Grond
Ekster	5	Vork van tak van hoge boom
Gekraagde roodstaart	5	Grote holen, nissen en nestkasten, meestal slechts op enkele meters boven grond, soms ook in grond
Glanskop	5	Nestholtes in rottend hout; zeer af ten toe in nestkast
Grauwe vliegenvanger	5	Scheuren, spleten of grote holes in bomen; in klimop tegen stam; tegen schuttingen en gebouwen
Groene specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (oude) loofbomen
Grote bonte specht	5	Zelf uitgehakte nestholtes in (zachthout) bomen
Hop	5	Boomholtes; muren; steenhopen; houten bouwsels
Huiszwaluw	5	Tegen gevel van gebouwen, onder dakoverstekken, kunstmatige huiszwaluwtilen aan gebouwen
IJsvogel	5	Nesttunnels in zandige of lemige steile oeverranden, tussen wortels van (omgevalen) bomen; kunstmatige ijsvogelwand
Kleine bonte specht	5	Tak van dode loofboom of dood deel van levende loofboom
Kleine vliegenvanger	5	Boomholtes
Koolmees	5	Boomholtes; soms in rotsen en muren; in enkele gevallen nesten van andere vogels of heel dicht struikgewas; nestkasten
Kortsnavelboomkruiper	5	Scheuren en spleten in bomen; achter loszittende bast; weinig in boomholten
Oeverzwaluw	5	Zelf gegraven gangen in steile wanden (natuurlijke oevers, afgravingen en zanddepots); kunstmatige oeverzwaluwwand
Pimpelmees	5	Boomholtes; nestkasten
Raaf	5	Kruinen van bomen
Ruigpootuil	5	Boomholtes
Spreeuw	5	Boomholtes; nestkasten; gaten en kieren van gebouwen
Tapuit	5	Konijnenholen
Torenvalk	5	Oude kraaiennesten; nestkasten; nissen in gebouwen
Zeearend	5	Kruinen van bomen; grond
Zwarte kraai	5	Hoog in boom
Zwarte mees	5	Boomholtes; nestkasten; muizengangen in grond
Zwarte roodstaart	5	Holtes in muren; andere plekken in gebouwen
Zwarte specht	5	Zelf uitgehakt nestholtes in (dikke) loofbomen

BIJLAGE 3

Lijst met aandachtsoorten (voormalige Ff-wet tabelsoorten)

Bijenorchis
Brede orchis
Gevlekte orchis
Grote keverorchis
Gulden sleutelbloem
Harlekijn
Hondskruid
Knikkende vogelmelk
Koningsvaren

Kruisbladgentiaan
Moeraswespenorchis
Prachtklokje
Rapunzelklokje
Rietorchis
Ronde zonnedauw
Ruig klokje
Slanke gentiaan

Slanke sleutelbloem
Stengelloze sleutelbloem
Tongvaren
Vleeskleurige orchis
Waterdrieblad
Wilde kievitsbloem
Zomerklokje
Zwartsteel

BIJLAGE 4

Definitie ecologisch deskundige

Onder een ecologisch deskundige verstaan we een persoon die in een bepaalde situatie en voor specifieke soorten gevraagd wordt te adviseren en/of te begeleiden, die aantoonbaar zowel een opleiding als kennis en ervaring heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. Een deskundige:

- heeft een afgeronde hbo-of universitaire opleiding, met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; of
- heeft een afgeronde mbo-opleiding, met als zwaartepunt soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van in Nederland in het wild voorkomende planten en dieren;

Daarnaast heeft de deskundige praktijkervaring opgedaan, doordat hij/zij:

- werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals een bureau dat is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en werkzaam is of aangesloten bij de volgende Nederlandse organisaties: Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of bescherming.

Indien aan bovenstaande is voldaan, kan ook een waterschapsmedewerker als 'ecologisch deskundige' optreden

BIJLAGE 5

Ecologische werkprotocollen

- Schonen en maaien van watergangen en wateren
- Baggeren en herprofilen van watergangen en wateren
- Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren
- Maaien van waterkeringen, bermen, riet- en graslanden en ecologische zones
- Onderhoud aan waterkeringen/duikers en herprofilering van oevers/kaden
- Snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen
- Begrazen

SCHONEN EN MAAIEN VAN WATERGANGEN EN WATEREN

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het schonen en maaien van watergangen, natte ecologische zones (NEZ), onderhoudspaden en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Schonen, krozen of hekkelen van wateren
- Schonen van water met behulp van een maaiboot
- Maaïen en schonen van oevers en taluds
- Maaïen van onderhoudspaden
- Maaïen van ruigtes
- Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers
- Op de kant brengen van oeverbegroeiing

Uitvoeringsperioden

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het schonen en maaïen van watergangen en wateren met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk het oppervlaktewaterbeheer. Dit in combinatie met de aanwezige flora en fauna. Daartoe wordt er gewerkt binnen de volgende uitvoeringsperioden:

Uitvoeringsperiode 1:	15 mei – 15 juli
Uitvoeringsperiode 2	15 juli – 15 september
Uitvoeringsperiode 3:	15 september – 1 november

Overige periodes: 15 maart – 15 mei en 1 november – 15 maart

Het merendeel van de watergangen en wateren wordt geschoond en/of gemaaid in uitvoeringsperiode 2 en 3. Indien dit niet mogelijk is vanwege bijvoorbeeld een verhoogde kans op wateroverlast, watertekort en/of afnemende waterkwaliteit worden deze werkzaamheden in periode 1 uitgevoerd.

In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij dreigende of onvoorziene calamiteiten, wordt lokaal eerder dan de start van uitvoeringsperiode 1 of later dan het einde van uitvoeringsperiode 3 geschoond/gemaaid.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaïen van wateren of baggeren en herprofilen van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het schonen en maaïen van watergangen en wateren, NEZ's en onderhouds- of werkpaden per uitvoeringsperiode 'Algemene werkwijzen en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld. Tevens zijn zogeheten 'Voorschriften algemene zorgplicht' beschreven. Deze geven invulling aan artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode - jaarrond van toepassing. Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

JAARROND VAN TOEPASSING

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Indien de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, wordt vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen zoveel mogelijk gespaard in de vorm van alternerend (regelmatig afwisselend) of gefaseerd schonen en maaien. Hierbij blijft minimaal enkelzijdig een 'baard' van ca. 20-30 cm. van de aanwezige begroeiing van de waterbodem en het talud van onderinsteek tot (streef)peil gespaard.
2. Een enkelzijdige 'baard' blijft altijd gespaard aan de oeverzijde waar vanaf de machinist werkt (dus waar de kraan staat), zodat in het water aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren zo min mogelijk worden opgesloten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden en alsnog op de kant belanden.
3. Indien vanwege omgevingsomstandigheden (bijv. aanwezig bebouwing aan een oeverzijde) het alternerend (regelmatig afwisselend) sparen van een enkelzijdige 'baard' niet mogelijk is vanwege het beperken van een te sterke verlanding of verhouting, kan de gespaarde 'baard' in periode 3 wel gemaaid worden.
4. Bij de locatiekeuze voor het afzetten van schoonsel, maaisel, bagger, slib of zand wordt rekening gehouden met beschermde en/of aandachtsoorten op het land. Deze groeiplaatsen blijven gespaard. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.
5. Verstopte duikers worden vóór aanvang van de werkzaamheden in de betreffende watergang eerst voorzichtig doorgespoten, zodat vissen een geschikte vluchtroute hebben. De druk moet langzaam worden opgevoerd, zodat vissen onbeschadigd richting het open water worden gestuwd.
6. Schoonsel, bagger, slib of zand dat op de kant is gedeponneerd blijft minimaal 48 uur (en maximaal 5 dagen; bij later afvoeren van maaisel) liggen, opdat bijvoorbeeld amfibieën en andere mobiele watergebonden dieren terug naar het water kunnen vluchten, tenzij voor die locatie een botanische doelstelling geldt, vanuit andere beleidsdoelstellingen (bijv. beperken nutriënteninstroom), wet- en regelgeving (bijv. Besluit Bodemkwaliteit) en/of (verkeers)veiligheid gekozen voor het direct afvoeren van het materiaal.
7. Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf of maaiboot wordt door de machinist voorzichtig en met een zeer lage snelheid gewerkt, zodat dieren gemakkelijker kunnen vluchten.
8. Voorafgaand aan het schonen van het natte profiel van een watergang, wordt door de machinist eerst de vegetatie voor een duiker voorzichtig verwijderd over een lengte van minimaal 10 meter. Vervolgens begint de machinist 'bovenstrooms' met de werkzaamheden en werkt naar de duiker toe.
Of de machinist stopt minimaal 20 meter voor de duiker met schonen, rijdt naar de duiker toe en haalt daar eerst minimaal 10 meter vegetatie weg, en vervolgens verwijderd hij het laatste deel van de vegetatie in de watergang.
Op beide wijzen kunnen met name vissen, maar ook andere mobiele watergebonden soorten, makkelijker vluchten door de duiker.
9. Bij **uitsluitend** het **direct afvoeren van het schoonsel** worden in ieder geval de volgende sparende werktechnieken toegepast die het op de kant komen van dieren zoveel mogelijk beperken:
  - a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf wordt door de machinist de maaikorf niet voller geladen dan de bovenrand van de maaikorf. Indien dit vanwege de hoeveelheid aanwezige vegetatie niet mogelijk is in één 'werkhaal', wordt het schonen in twee of meerdere keren uitgevoerd.
  - b) Na het 'ophalen' van de maaikorf met schoonsel schudt de machinist een aantal malen achtereen de korf boven de watergang uit, zodat een zo groot mogelijk aantal van de in het schoonsel aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren terug valt in de watergang.

- c) In watergangen met een dichte draadal- (flap), sterrenkroos-, waterpest-, hoornblad- of vergelijkbare vegetatie, kantelt de machinist na het 'ophalen' voorzichtig de bak van de maaikorf direct boven het wateroppervlak voorzichtig naar achteren, zodat het schoonsel terug glijdt in het water. Vervolgens schept hij het in het water liggend schoonselpakket weer voorzichtig op. Met het toepassen van deze sparende techniek zullen dieren uit het schoonsel kunnen ontsnappen.
10. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast:
    - a) Op plaatsen waarvan bekend is dat er vrij snel een laag zuurstofgehalte ontstaat (en daarmee vissterfte optreedt) en/of waar regelmatig veel vis op de kant komt bij de uitvoering van maaierwerkzaamheden in het natte profiel, wordt indien mogelijk - in plaats van een maaiboot - een korfmaaier ingezet. Indien het niet mogelijk is (bijv. vanwege omgevingsomstandigheden; o.a. aanwezig bebouwing) om hier een korfmaaier in te zetten, wordt dit als afwijking (met onderbouwing) in het logboek opgenomen.
    - b) Maaiboten met sleepmessen worden uitsluitend en in zeer beperkte mate ingezet bij het onderhoud van watergangen waar dit vanuit ecologisch oogpunt de voorkeur heeft boven het jaarlijks veelvuldig inzetten van een maaiboot of maaikorf (bijv. in watergangen met een jaarlijks voorkomende explosieve hergroei van submerse vegetaties). De inzet van een maaiboot met sleepmessen wordt bepaald aan de hand van de noodzakelijk waterafvoer en -aanvoer in afstemming met een ecologisch deskundige.
    - c) Bij het schonen en/of maaien van een watergang met een maaikorf of het maaien met een maaiboot wordt de bodem ontzien. Machines worden afgesteld op een maaahoogte van 5 - 10 cm. boven de bodem en er wordt geen bodemmateriaal (bagger) op de kant gezet in combinatie met het schoonsel.
    - d) In principe worden geen of in ieder geval zo min mogelijk klepelmaaiers (al dan niet met zuigende werking) ingezet, tenzij dit vanuit verkeersveiligheidsoogpunt (bijv. maaien van zichthoeken langs wegen) noodzakelijk is.
  11. Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. De maximaal toegestane insporing bedraagt 5 cm.
  12. De rijsnelheid van machines worden zo afgestemd en materieel zo gebruikt dat dieren zo veel mogelijk kunnen wegluchten.
  13. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
  14. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
  15. Er wordt één kant op gewerkt, en indien aan de orde van de dichte zijde (kopse kant) naar het open water of gebied gewerkt, zodat dieren kunnen wegluchten. Dit geldt ook voor lijnvormige grazige elementen, waarbij van de drukke wegzijde naar de rustig kant wordt gemaaid.
  16. Bij vlakvormige (kruidenrijke) grasland- en/of ruigtepercelen wordt altijd van binnen naar buiten gemaaid, zodat dieren kunnen wegluchten. Eveneens wordt zoveel mogelijk gewerkt met een wildredder die voorop het maaimaterieel is gemonteerd.
  17. Plaatsen die vast of tijdelijk in gebruik zijn als belangrijke voortplantingslocatie en/of migratieroutes van niet-beschermd of vrijgestelde soorten blijven zoveel mogelijk gespaard. Hierbij valt onder andere te denken aan concentraties van eiklonpen/eisnoeren en migratieroutes van amfibieën, concentraties van paaiende vissen en concentraties van waardplanten van vlinders.

18. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken. Wanneer dit onmogelijk is, worden zij buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot.
19. Er worden geen werkzaamheden in watergangen en wateren uitgevoerd indien het zuurstofgehalte lager is dan 3 mg/l. of de watertemperatuur hoger is dan 25° C. (gemeten in het midden van het doorstroomprofiel), om te voorkomen dat dieren sterven als gevolg van zuurstofloosheid. Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd indien de watertemperatuur lager is dan 0° C. gemeten in het doorstroomprofiel op 5 cm. onder het wateroppervlakte. Bovengenoemde metingen worden in opdracht van het waterschap door het uitvoerende personeel van de aannemer, dagelijks voor aanvang van het werk uitgevoerd en in het logboek vastgelegd.
- In geval van een (dreigende) calamiteit (bijv. wateroverlast) kan hiervan worden afgeweken na overleg met de directievoerder en tevens op basis van een advies van een ecologisch deskundige. De afwijking (incl. onderbouwing) wordt dagelijks door het uitvoerende personeel opgenomen in het logboek. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.

UITVOERINGSPERIODE 1

15 mei – 15 juli

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Op plaatsen in en langs watergangen waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten aanwezig zijn wordt, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, bij werkzaamheden in het natte profiel (onder de waterlijn) tenminste 25% van de vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen gespaard in de vorm van alternerend (regelmatig afwisselend) of gefaseerd schonen en maaien. Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de wel geschoonde delen opnieuw bevolken (de zogeheten 'habitat-benadering').

Als extra aanvullende maatregel heeft Hoogheemraadschap van Delfland besloten om bij het schonen van watergangen in Uitvoeringsperiode 1 enkele dagen voorafgaand aan de werkzaamheden door middel van een - in eigen beheer en/of i.s.m. met derden (bijv. Vogelwacht Delfland en Omstreken) uit te voeren - inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologische deskundige vast te laten stellen of de watergang in het natte profiel vrij is van broedende vogels en hun nesten. Vanuit de inventarisatie naar in gebruik zijnde nesten in het natte profiel worden (digitale) kaarten met de locaties van deze nesten door het waterschap aan de aannemer verstrekt. Tevens worden deze nesten door en/of in opdracht van het waterschap digitaal en of visueel gemarkeerd. Voor het gebruik van digitale markering van de nesten dient de machinist in zijn cabine te beschikken over een tablet met nauwkeurig GPS. Op plaatsen waar broedende vogels c.q. in gebruik zijnde nesten geconstateerd zijn, wordt rondom deze nesten circa 5 meter van de vegetatie door de machinist gespaard door hier niet te maaien. Indien geen gebruik gemaakt wordt van een digitale markering, maar van een visuele markering in het veld, wordt deze markering direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen. Toezichthouders van het waterschap controleren achteraf de genomen maatregelen. De (voorzorgs)maatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, door de toezichthouder schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd.

2. Daarnaast dient de vegetatie in het talud te worden gespaard door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen). Bij het schonen laat men de (vaste) bodem zoveel mogelijk ongemoeid.
3. Bij werkzaamheden in het droge profiel (boven de waterlijn) wordt, waar de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, op de oevers en taluds tenminste 50% van de vegetatie gespaard. De overige delen waaronder bijvoorbeeld eventuele onderhoudspaden, worden waar mogelijk kort gehouden. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de overige, kortere vegetatie (habitatbenadering).
4. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. wateraanvoer en -afvoer) werkzaamheden in het droge profiel (boven de waterlijn) in de periode 15 maart - 15 juli in specifieke gevallen niet voldaan kan worden aan de richtlijn om minimaal 50% van de vegetatie te sparen, wordt een ecologisch deskundige om advies gevraagd. Deze geeft (incl. onderbouwing) aan of het noodzakelijk c.q. zinvol geacht wordt om door middel van een - in eigen beheer uit te voeren - inspectie (het zogeheten 'voorlopen') voorafgaand aan het maaien vast te stellen of de taluds en/of eventuele onderhoudspaden vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd of opgenomen als onderdeel van het logboek.

5. Het maaien van rietkragen/rietland vindt uitsluitend plaats buiten het broedseizoen van vogels (globaal van 15 maart - 15 juli) of - wanneer er beschermde libellen aanwezig zijn (bij ons alleen gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel), in de periode van 15 september - 15 maart. Indien in het broedseizoen van vogels rietkragen/rietland gemaaid dienen te worden (bij voorbeeld in het kader van verkeersveiligheid), dan wordt door middel van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland voorafgaand aan het maaien vastgesteld of te maaien delen vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. Vanuit de inventarisatie naar in gebruik zijnde nesten in het natte profiel worden (digitale) kaarten met de locaties van deze nesten door het waterschap aan de aannemer verstrekt. Tevens worden deze nesten door en/of in opdracht van het waterschap visueel en/of digitaal m.b.v. GPS gemarkeerd. Voor het gebruik van digitale markering van de nesten dient de machinist in zijn cabine te beschikken over een tablet met nauwkeurig GPS. In gebruik zijnde nesten worden door de machinist ontzien door minimaal 5 meter rond het nest niet maaien. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen. De (voorzorgs)maatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, schriftelijk door de toezichthouder vastgelegd en gedocumenteerd.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenzone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4)) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
4. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm. van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang gedeponed.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. In watergangen waar beschermde amfibieën (in ons beheergebied uitsluitend rugstreeppad) en/of concentraties van in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën aanwezig zijn, blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard. Bij het schonen wordt de bodem niet beroerd en blijft zoveel mogelijk gespaard.
2. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor rugstreeppad en/of concentraties van vrijgestelde amfibieën worden niet in Uitvoeringsperiode 1 geschoond en/of gemaaid.
3. Om te voorkomen dat de bodem rond voortplantingsplaatsen van rugstreeppad en/of concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën wordt beschadigd of dat de oever wordt platgereden, worden deze plaatsen gemarkeerd.
4. Op plaatsen waar rugstreeppad tijdens de onderhoudsperiode in het werkgebied algemeen voorkomt worden in overleg met een ecologische deskundige de maaiperiode, werkwijze en voorzorgsmaatregelen schriftelijk vastgesteld. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch `werkprotocol gevoegd.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in Uitvoeringsperiode 1.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er toch geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 1, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in Uitvoeringsperiode 1.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk of zinvol is en er geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 1, is het ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren' van toepassing.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen voor van wettelijk beschermde water- en oeverplanten. Op een aantal locaties zijn echter wel aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, worden in Uitvoeringsperiode 1 de groeiplaatsen van deze aandachtsoorten door de aannemer gemarkeerd en wordt beschadiging van deze plekken vermeden. Schoonsel wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponed.

UITVOERINGSPERIODE 2

15 juli – 15 september

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

Niet van toepassing.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode (globaal na afloop van het reguliere 'broedseizoen') wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd door Hoogheemraadschap van Delfland naar in gebruik zijnde nesten. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde (dus ook in uitvoeringsperiode 2) te letten op alarmerende vogels en hun nesten. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten wordt, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld gemarkeerd door het uitvoerend personeel van de aannemer. De markering wordt direct na de werkzaamheden door het uitvoerend personeel verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van aangetroffen nesten worden door het uitvoerend personeel gemeld aan de toezichthouder. Deze locaties worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenzone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4)) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
4. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm. van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang gedeponeerd.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. In watergangen waar beschermde amfibieën (in ons beheergebied uitsluitend rugstreeppad) en/of concentraties van in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën aanwezig zijn, blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie van de bodem en het natte talud (onder de waterlijn) gespaard. Bij het schonen wordt de bodem niet beroerd en blijft zoveel mogelijk gespaard.

2. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor rugstreeppad en/of concentraties van vrijgestelde amfibieën worden niet in Uitvoeringsperiode 2 geschoond en/of gemaaid. Werkzaamheden in dergelijke poelen en wateren gelegen in NEZ's worden uitgevoerd in de periode 15 september tot 1 november.
3. Om te voorkomen dat de bodem rond voortplantingsplaatsen van rugstreeppad en/of concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën wordt beschadigd of dat de oever wordt platgereden, worden deze plaatsen gemarkeerd.
4. Op plaatsen waar rugstreeppad tijdens de onderhoudsperiode in het werkgebied algemeen voorkomt worden in overleg met een ecologische deskundige de maaiperiode, werkwijze en voorzorgsmaatregelen schriftelijk vastgesteld. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch `werkprotocol gevoegd.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in Uitvoeringsperiode 2.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er toch geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 2, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren niet verwijderd in Uitvoeringsperiode 2.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk of zinvol is en er geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 2, is het ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren' van toepassing.

beschermde planten en aandachtsoorten

- In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen voor van wettelijk beschermde water- en oeverplanten. Op een aantal locaties zijn echter wel aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, worden in Uitvoeringsperiode 2 de groeiplaatsen van deze aandachtsoorten door de aannemer gemarkeerd en wordt beschadiging van deze plekken vermeden. Schoonsel wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponeerd.

UITVOERINGSPERIODE 3

15 september – 1 november

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

Niet van toepassing.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4)) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de maaibalk van de maaiboot blijft minimaal 30 cm. van de oever verwijderd en/of de maaikorf wordt door de machinist op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog gehaald.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard (ook in najaar en winter). Schoonsel en maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang gedeponeerd.

concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën worden uitsluitend geschoond en gemaaid in Uitvoeringsperiode 3, waarbij circa 50 % van de aanwezige water- en moerasvegetatie blijft gespaard. Bij een reeks van poelen worden de poelen niet tegelijk in één jaar onderhouden, maar verspreid over meerdere jaren, waarbij poelen worden 'overgeslagen'.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren uitsluitend verwijderd in Uitvoeringsperiode 3. Minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem blijft hierbij gespaard.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er toch 100% geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 3, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt vegetatie in het natte deel van de wateren uitsluitend verwijderd in Uitvoeringsperiode 3. Minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem blijft hierbij gespaard
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er toch 100% geschoond moet worden in Uitvoeringsperiode 3, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd, gedocumenteerd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen voor van wettelijk beschermde water- en oeverplanten. Op een aantal locaties zijn echter wel aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, worden in Uitvoeringsperiode 3 de groeiplaatsen van deze aandachtsoorten door de aannemer gemarkeerd en wordt beschadiging van deze plekken vermeden. Schoonsel wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponeerd.

OVERIGE PERIODES

15 maart – 15 mei

In beginsel worden er in de periode 15 maart – 15 mei door Hoogheemraadschap van Delfland geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het schonen en maaien van watergangen, natte ecologische zones (NEZ), onderhoudspaden en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Uitsluitend in het kader van primaire waterschapstaken als bijvoorbeeld wateraanvoer en -afvoer en/of (verkeers)veiligheid kan, met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 15 maart – 15 mei uit te voeren.

Indien bovenstaand beschreven werkzaamheden en activiteiten moeten worden uitgevoerd in de periode 15 maart – 15 mei, zijn alle **Voorschriften algemene zorgplicht, Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen + Soort(groep)specifieke maatregelen** zoals beschreven bij **Periode 1** (15 maart – 15 juli) van toepassing.

1 november – 15 maart

In beginsel worden er in de periode 1 november – 15 maart door Hoogheemraadschap van Delfland geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het schonen en maaien van watergangen, natte ecologische zones (NEZ; met uitzondering van rietlanden/rietkragen), onderhoudspaden en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Uitsluitend in het kader van primaire waterschapstaken als bijvoorbeeld wateraanvoer en -afvoer en/of (verkeers)veiligheid kan, met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 1 november – 15 maart uit te voeren.

Indien bovenstaand beschreven werkzaamheden en activiteiten moeten worden uitgevoerd in de periode 1 november – 15 maart, zijn alle **Voorschriften algemene zorgplicht + Soort(groep)specifieke maatregelen** zoals beschreven bij **Periode 3** (15 september – 1 november) van toepassing.

Baggeren en herprofilen van watergangen en wateren

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het baggeren en herprofilen van watergangen en vlakvormige wateren (vijverpartijen, poelen, e.d.) binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Onderhoudsbaggeren van wateren
- Herprofilering van wateren
- Het verwijderen van zandkoppen in de watergang
- Het uitbaggeren van zandvangen

Uitvoeringsperioden

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het baggeren en herprofilen van watergangen en wateren met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk het oppervlaktewaterbeheer. Dit in combinatie met de aanwezige flora en fauna. Daartoe wordt er gewerkt binnen de volgende uitvoeringsperioden:

Uitvoeringsperiode 1:	15 juli – 1 september
Uitvoeringsperiode 2	1 september – 1 november
Uitvoeringsperiode 3:	1 november – 15 maart

Overige periode: 15 maart – 15 juli

Het uitgangspunt bij de planning en uitvoering is om het merendeel van de watergangen en wateren bij voorkeur te baggeren en herprofilen in Uitvoeringsperiode 2, waarbij een uitloop mogelijk is in Uitvoeringsperiode 3 (1 november tot 15 maart). Hoogheemraadschap van Delfland heeft hierbij de bewuste keuze gemaakt om de werkzaamheden vooral tijdens de herfst/winter (winterrust van soorten die in het water overwinteren) en zo min mogelijk tijdens de zomer (voortplantingsperiode en risico op zuurstofloosheid) uit te voeren. Indien dit niet mogelijk is vanwege bijvoorbeeld een verhoogde kans op wateroverlast, watertekort en/of afnemende waterkwaliteit worden deze werkzaamheden in periode 1 uitgevoerd. Uitsluitend in uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij dreigende of onvoorziene calamiteiten, worden lokaal in de Overige periode (15 maart – 15 juli) werkzaamheden uitgevoerd.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaien van wateren of baggeren en herprofilen van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het baggeren en herprofilen van watergangen en wateren per uitvoeringsperiode 'Algemene werkwijzen en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld. Tevens zijn zogeheten 'Voorschriften algemene zorgplicht' beschreven. Deze geven invulling aan artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode - jaarrond van toepassing. Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

JAARROND VAN TOEPASSING

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Bij de locatiekeuze voor het afzetten van bagger, slib of zand wordt rekening gehouden met beschermde en/of aandachtsoorten op het land. Deze groeiplaatsen blijven gespaard. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.
2. Voorafgaand aan de baggerwerkzaamheden worden de delen van de watergang voor en na de duikers - indien aan de orde - vrijgemaakt van vegetatie over een lengte van minimaal 10 meter en worden duikers in de betreffende watergang eerst voorzichtig doorgespoten, zodat vissen een geschikte vluchtroute hebben. De druk moet langzaam worden opgevoerd, zodat vissen onbeschadigd richting het open water worden gestuwd.
3. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast. Bij het baggeren wordt door de machinist voorzichtig en met een lage snelheid (< 6 km/uur) gewerkt, zodat dieren gemakkelijker kunnen vluchten.
4. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
5. Er wordt één kant op gewerkt, en indien aan de orde van de dichte zijde (kopse kant) naar het open water of gebied gewerkt, zodat dieren kunnen wegluchten.
6. Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. Bijvoorbeeld bomen mogen daarom niet als ankerplaatsen worden gebruikt bij gebruik van een schuifboot. De maximaal toegestane insporing bedraagt 5 cm.
7. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
8. Er worden geen baggerwerkzaamheden in watergangen en wateren uitgevoerd indien het zuurstofgehalte lager is dan 3 mg/l. of de watertemperatuur hoger is dan 25° C. (gemeten in het midden van het doorstroomprofiel), om te voorkomen dat dieren sterven als gevolg van zuurstofloosheid. Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd indien de watertemperatuur lager is dan 0° C. gemeten in het doorstroomprofiel op 5 cm. onder het wateroppervlakte. Bovengenoemde metingen worden in opdracht van het waterschap door de opdrachtnemer dagelijks voor aanvang van het werk uitgevoerd en dagelijks in het logboek vastgelegd.
In geval van een (dreigende) calamiteit (bijv. wateroverlast) kan hiervan worden afgeweken na overleg met de directievoerder en tevens op basis van een advies van een ecologisch deskundige. De afwijking (incl. onderbouwing) wordt door de aannemer opgenomen in het logboek. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.

UITVOERINGSPERIODE 1

15 juli – 1 september

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Bagger- en herprofilingswerkzaamheden worden doorgaans eens per ca. 8 jaar uitgevoerd. Dit leidt automatisch tot een fasering in tijd en ruimte.
2. Basis voor de fasering in tijd en ruimte van baggerwerkzaamheden is het baggervakkensysteem van Hoogheemraadschap van Delfland. Hiermee wordt - verspreid over het hele beheergebied - per jaar één achtste deel van de watergangen teruggebracht op leggerdiepte. Daar waar een deel van een (binnen deze cyclus te baggeren) watergang reeds voldoet aan de leggerdiepte, wordt de waterbodem gespaard. Dit betreft per jaar ca. 50% van de (in het betreffende jaar te onderhouden) watergangen.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode (globaal na afloop van het reguliere 'broedseizoen') wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd naar in gebruik zijnde nesten in het beheergebied van het waterschap. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden baggerwerkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de vleugels van de baggerduwboot blijven minimaal 30 cm. van de oever verwijderd of de machinist van de baggerkraan haalt de bak op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn als voortplantingsplaats voor rugstreeppad worden - tenzij uit inspectie door een ecologisch deskundige is gebleken dat er geen larven van deze soort meer aanwezig zijn - in principe uitsluitend gebaggerd in Uitvoeringsperiode 2 (1 september - 1 november), waarbij zoveel mogelijk van de aanwezige bagger tot op de vaste bodem wordt verwijderd.
2. Voorafgaand aan de uitvoering van de baggerwerkzaamheden wordt extra gelet op de aanwezigheid van grote aantallen juvenielen (jongen) van rugstreeppad op het land. Plaatsen waar deze aanwezig zijn, worden gemarkeerd en gespaard tijdens de werkzaamheden. Markeringen worden na afronding van de werkzaamheden door de aannemer verwijderd.
3. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën worden in principe gebaggerd in de Uitvoeringsperiode 2 (1 september - 1 november, dus niet in Periode 1; 15 juli – 1 september), waarbij circa 50 % van de waterbodem blijft gespaard. Bij een reeks van poelen worden de poelen niet tegelijk in één jaar gebaggerd, maar verspreid over meerdere jaren, waarbij poelen worden 'overgeslagen'.
4. Indien baggerwerkzaamheden in watergangen uitgevoerd moeten worden waar rugstreeppad voorkomt, zullen in overleg met een ecologische deskundige de periode en eventueel aanvullende (voorzorgs)maatregelen schriftelijk worden vastgelegd. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
5. Op plaatsen waar rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën voorkomen wordt geen baggerslib en plantenresten gedeponeerd op zandige plekken, houtrillen, wortelkluiten, boomstronken, bladhopen en plaatsen met kruidenrijke en/of ruigtevegetaties.

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) voorkomen, worden geen bagger- en plantenresten op de oever gedeponeerd als deze door reptielen in gebruik is als rust-, verblijf- en/of voortplantingsbiotoop.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, wordt niet gebaggerd in Uitvoeringsperiode 1 (15 juli – 1 september).
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er gebaggerd moet worden op deze plaatsen in Uitvoeringsperiode 1, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

3. Op plaatsen waar platte schijfhoorn aanwezig is, wordt in principe niet gebaggerd in Uitvoeringsperiode 1 (15 juli – 1 september).
4. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk of zinvol is en er gebaggerd moet worden in Uitvoeringsperiode 1, is het ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren' van toepassing.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen van wettelijk beschermde water-, oever- en/of landplanten voor langs watergangen. Op een aantal locaties zijn echter wel enkele aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, wordt beschadiging (bijvoorbeeld door insporing) van deze groeiplaatsen vermeden. Baggerslib wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponeerd.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

UITVOERINGSPERIODE 2

1 september – 1 november

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Bagger- en herprofilingswerkzaamheden worden doorgaans eens per ca. 8 jaar uitgevoerd. Dit leidt automatisch tot een fasering in tijd en ruimte.
2. Basis voor de fasering in tijd en ruimte van baggerwerkzaamheden is het baggervakkensysteem van Hoogheemraadschap van Delfland. Hiermee wordt - verspreid over het hele beheergebied - per jaar één achtste deel van de watergangen teruggebracht op leggerdiepte. Daar waar een deel van een (binnen deze cyclus te baggeren) watergang reeds voldoet aan de leggerdiepte, wordt de waterbodem gespaard. Dit betreft per jaar ca. 50% van de (in het betreffende jaar te onderhouden) watergangen.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd naar in gebruik zijnde nesten in het beheergebied van het waterschap. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden baggerwerkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de vleugels van de baggerduwboot blijven minimaal 30 cm. van de oever verwijderd of de machinist van de baggerkraan haalt de bak op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Bij poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn als voortplantingsplaats voor rugstreeppad wordt zoveel mogelijk van de aanwezige bagger tot op de vaste bodem verwijderd in deze uitvoeringsperiode.
2. Voorafgaand aan de uitvoering van de baggerwerkzaamheden wordt extra gelet op de aanwezigheid van grote aantallen juvenielen (jongen) van rugstreeppad op het land. Dit met name aan het begin van deze periode. Plaatsen waar deze juveniele dieren aanwezig zijn, worden gemarkeerd en gespaard tijdens de werkzaamheden. Markeringen worden na afronding van de werkzaamheden door de aannemer verwijderd.
3. Bij poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën blijft bij voorkeur circa 50 %, doch minimaal 25% van de waterbodem gespaard. Bij een reeks van poelen worden de poelen niet tegelijk in één jaar gebaggerd, maar verspreid over meerdere jaren, waarbij poelen worden 'overgeslagen'.
4. Op plaatsen waar rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën voorkomen wordt geen baggerslib en plantenresten gedeponeerd op zandige plekken, houtrillen, wortelkluiten, boomstronken, bladhopen en plaatsen met kruidenrijke en/of ruigtevegetaties.

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) voorkomen, worden geen bagger- en plantenresten op de oever gedeponeerd als deze door reptielen in gebruik is als rust-, verblijf- en/of voortplantingsbiotoop.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem blijft gespaard.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

1. In het leefgebied van platte schijfhoorn wordt in uitvoeringsperiode 2 pas vanaf 1 oktober gestart met de werkzaamheden en dient minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem gespaard te blijven.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, is het ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van watergangen en waterpartijen met platte schijfhoren' van toepassing.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen van wettelijk beschermde water-, oever- en/of landplanten voor langs watergangen. Op een aantal locaties zijn echter wel enkele aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, wordt beschadiging (bijvoorbeeld door insporing) van deze groeiplaatsen vermeden. Baggerslib wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponeerd.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

UITVOERINGSPERIODE 3

1 november – 15 maart

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. Bagger- en herprofilingswerkzaamheden worden doorgaans eens per ca. 8 jaar uitgevoerd. Dit leidt automatisch tot een fasering in tijd en ruimte.
2. Basis voor de fasering in tijd en ruimte van baggerwerkzaamheden is het baggervakkensysteem van Hoogheemraadschap van Delfland. Hiermee wordt - verspreid over het hele beheergebied - per jaar één achtste deel van de watergangen teruggebracht op leggerdiepte. Daar waar een deel van een (binnen deze cyclus te baggeren) watergang reeds voldoet aan de leggerdiepte, wordt de waterbodem gespaard. Dit betreft per jaar ca. 50% van de (in het betreffende jaar te onderhouden) watergangen.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd naar in gebruik zijnde nesten in het beheergebied van het waterschap. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenszone van de werkzaamheden worden geplaatst door of onder begeleiding van (en na instructie door) een ecologisch deskundige (zie bijlage 4) als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
3. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden baggerwerkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van watergangen niet worden beschadigd; de vleugels van de baggerduwboot blijven minimaal 30 cm. van de oever verwijderd of de machinist van de baggerkraan haalt de bak op minimaal 30 cm. vanaf het talud omhoog.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn als voortplantingsplaats voor rugstreeppad en/of voor in Zuid-Holland vrijgestelde soorten amfibieën worden niet in uitvoeringsperiode 3 gebaggerd.
2. Op plaatsen waar rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën voorkomen wordt geen baggerslib en plantenresten gedeponeerd op zandige plekken, houtrillen, wortelkluiten, boomstronken, bladhopen en plaatsen met kruidenrijke en/of ruigtevegetaties.

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) voorkomen, worden geen bagger- en plantenresten op de oever gedeponeerd als deze door reptielen in gebruik is als rust-, verblijf- en/of voortplantingsbiotoop.

gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel

1. Op plaatsen waar beschermde libellen (in ons beheergebied uitsluitend gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn, worden in deze periode de werkzaamheden uitgevoerd tussen 1 november tot december en blijft minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem gespaard.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

platte schijfhoren

1. In het leefgebied van platte schijfhoorn worden in uitvoeringsperiode 3 uitsluitend werkzaamheden uitgevoerd van 1 oktober tot december en dient minimaal 25% van de water- en moerasvegetatie en de waterbodem gespaard te blijven.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, is het ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van watergangen en waterpartijen met platte schijfhoren' van toepassing.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. In ons beheergebied komen geen groeiplaatsen van wettelijk beschermde water-, oever- en/of landplanten voor langs watergangen. Op een aantal locaties zijn echter wel enkele aandachtsoorten aanwezig (zie bijlage 3). Op werklocaties waar één of meerdere soorten uit deze lijst aanwezig zijn, wordt beschadiging (bijvoorbeeld door insporing) van deze groeiplaatsen vermeden. Baggerslib wordt niet op deze groeiplaatsen gedeponeerd.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

OVERIGE PERIODE

15 maart – 15 juli

In beginsel worden er in de periode 15 maart – 15 juli in het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het baggeren en herprofilen van watergangen en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Uitsluitend bij dreigende of onvoorziene calamiteiten in het kader van primaire waterschapstaken (zoals bijvoorbeeld wateroverlast, watertekort of waterkwaliteit die in het geding komt), kan met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 15 maart – 15 juli uit te voeren. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.

Indien bovenstaand beschreven werkzaamheden en activiteiten moeten worden uitgevoerd in de periode 15 maart – 15 juli, zijn alle **Voorschriften algemene zorgplicht, Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen + Soort(groep)specifieke maatregelen** zoals beschreven bij **Periode 1** (15 juli – 1 september) van toepassing.

Tevens dienen de onderstaande aanvullende maatregelen te worden toegepast.

Aanvullende maatregelen

1. Enkele dagen voorafgaand aan de werkzaamheden dient door middel van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologische deskundige vastgesteld te worden of de watergang waar de werkzaamheden worden verricht, vrij is van broedende vogels en hun nesten. De locaties met in gebruik zijnde nesten worden op (digitale) kaarten vastgelegd.
2. Op plaatsen waar broedende vogels c.q. in gebruik zijnde nesten geconstateerd zijn, wordt rondom deze nesten voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van circa 5 meter in acht genomen. De markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. Toezichthouders van het waterschap controleren achteraf de genomen maatregelen. De (voorzorgs)maatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, door de toezichthouder schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd.
3. Op plaatsen in en langs watergangen waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten aanwezig zijn blijft bij de baggerwerkzaamheden tenminste 25% van de water- en moerasvegetatie én de waterbodem gespaard.

Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het schonen en baggeren van watergangen, natte ecologische zones (NEZ) en vlakvormige wateren (water- en vijverpartijen, poelen, e.d.) binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens platte schijfhoren aanwezig is of kan worden verwacht.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Context

In de op 22 januari 2019 door de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit goedgekeurde 'Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud (Unie van waterschappen) zijn zogeheten gedragsregels ('voorgeschreven werkwijzen') opgenomen die dienen te worden toegepast bij uitvoering van schonings- en/of baggerwerkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud van wateren in leefgebieden van platte schijfhoren..

Deze gedragsregels zijn als volgt opgenomen in de gedragscode.

1. Schonen en maaien van wateren: In het leefgebied van de platte schijfhoren wordt vegetatie in het natte deel van de wateren alleen verwijderd in de periode van 1 oktober - 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie en waterbodem blijft gespaard.
2. Baggeren en herprofilen van wateren: In het leefgebied van platte schijfhoren worden werkzaamheden uitgevoerd in de periode 1 oktober - 1 december. Daarbij dient 25% van de bodem gespaard te blijven.

Tevens wordt in de gedragscode aangegeven dat onder voorwaarden kan worden afgeweken van de gedragsregels (§ 2.6 Afwijken van de gedragscode) zoals staan beschreven in de gedragscode bij de desbetreffende werkzaamheden.

In het kader van het waarborgen van de primaire waterschapstaken van Hoogheemraadschap van Delfland (waterkwaliteit, waterkwantiteit en veiligheid) is het niet mogelijk om altijd en overal de gedragsregels ('voorgeschreven werkwijzen') met betrekking tot de voorgenomen onderhoudswerkzaamheden in leefgebieden van platte schijfhoren toe te passen. Wanneer watergangen uitsluitend in de periode 1 oktober - 1 december geschoond en/of gebaggerd zouden kunnen worden, is bijvoorbeeld de kans op wateroverlast, waterschaarste en/of afnemende waterkwaliteit enorm. Het water kan niet of onvoldoende worden afgevoerd of aangevoerd wanneer de watergangen uitsluitend in de weergegeven periode onderhouden kunnen worden. Dit heeft grote maatschappelijke en economische consequenties.

Op basis van bovenstaande is dan ook gekozen om een separaat ecologisch werkprotocol 'Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren' op te stellen en toe te passen voor de betreffende werkzaamheden.

Beknopte beschrijving van platte schijfhoren

De platte schijfhoren is een zeer kleine waterslak met een plat, schijfvormig huisje met afmetingen van 6,0 x 0,8 mm. Er zijn tot vijf windingen, de laatste is vaak gekield, vaak vliezig en zwak gestreept. Er is geen afsluitplaatje (operculum). In de mond zitten geen plooien.

Platte schijfhoren
(foto's A.W. Gmelig Meyling)

Platte schijfhoren

Draaikolkschijfhoren

De platte schijfhoren (*Anisus vorticulus*) kan gemakkelijk worden verward met andere inheemse schijfhorens, zoals de Draaikolkschijfhoren (*Anisus vortex*) en Geronde schijfhoren (*Anisus leucostomus*). De vorm van het huisje van platte schijfhoren is variabel en de determinatiekenmerken uit de literatuur zijn soms moeilijk te interpreteren. De dieren leven op plekken waar ook andere schijfhorens, zoals de draaikolkschijfhoren (soms algemeen) leven.

De platte schijfhoren vertoont in ons land een grote voorkeur voor wateren met veenbodems. In wateren met klei- en zandbodems wordt deze soort slechts zeer incidenteel aangetroffen. De soort leeft vooral in zoete, heldere en schone wateren met een rijke (onderwater)begroeiing. Hij leeft niet in (sterk) geëutrofeerd, verontreinigd of brak water. Vaak is platte schijfhoren te vinden tussen en op waterplanten (met drijvende bladeren) zoals gele plomp en waterlelie, krabbenscheer, diverse soorten fonteinkruiden, grof hoornblad, kikkerbeet, brede en smalle waterpest en op wortels van oeverplanten als gele lis. Vooral jonge dieren worden ook aangetroffen in draadwiervegetaties van het geslacht *Vaucheria*. De kans op het voorkomen van platte schijfhoren is klein of zelfs afwezig wanneer deze ondergedoken waterplanten slechts beperkt aanwezig zijn of ontbreken, bijvoorbeeld als gevolg van een te hoge bedekking door diverse kroossoorten en grote kroosvaren. Ook door een te sterke mate van begroeiing met moerasplanten (verlanding) ontbreekt platte schijfhoren in deze wateren.

Het leefgebied van deze soort omvat vrijwel uitsluitend stilstaande of zeer zwakstromende wateren. Milieufactoren als diepte, breedte, isolatie van de wateren lijken daarbij weinig of niet van invloed. Het kan zowel gaan om plassengebieden als om brede watergangen tot smalle sloten. Platte schijfhoren komt echter niet voor in water dat periodiek droogvalt. Het is derhalve geen typische moerassoort.

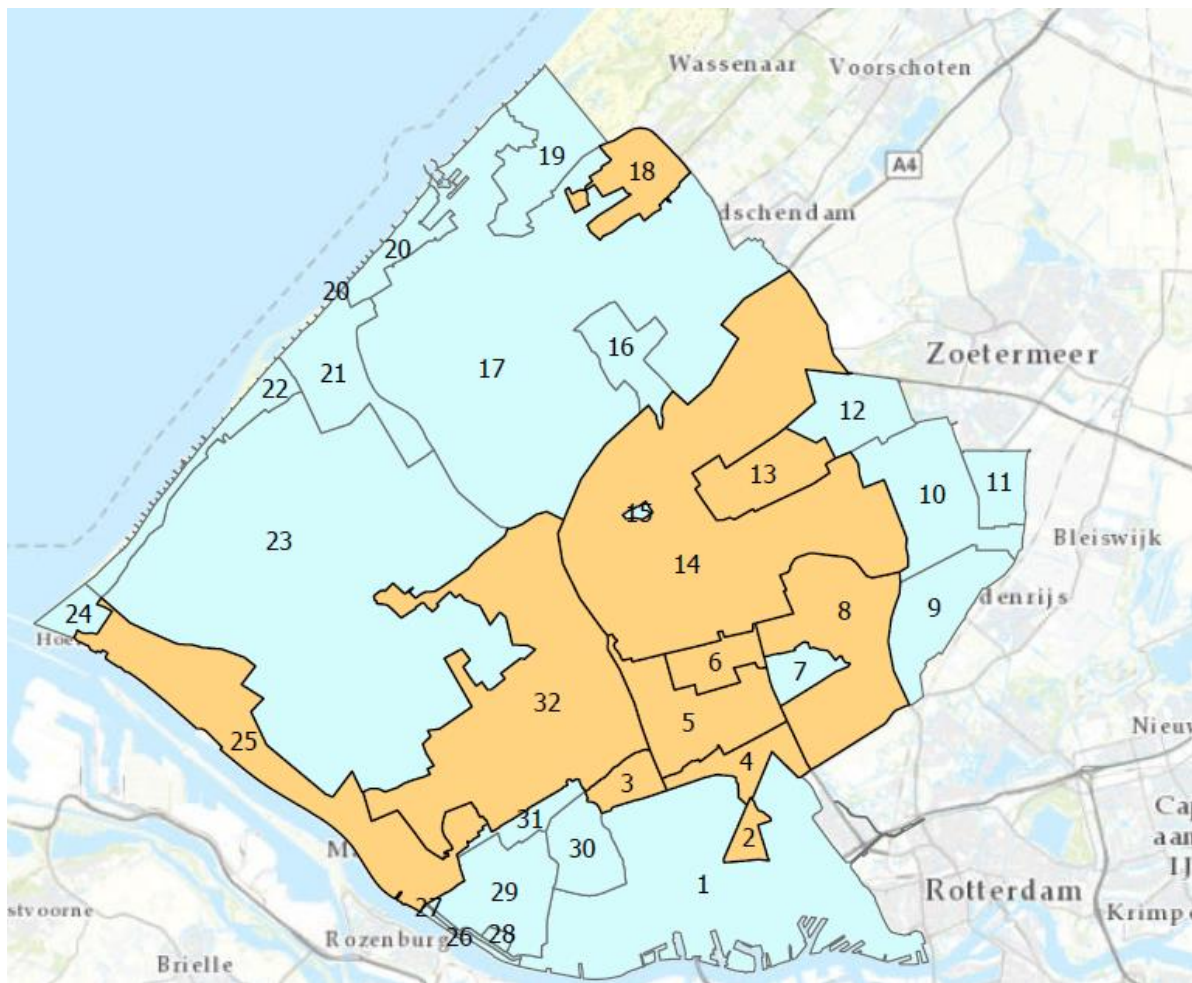

Leefgebied van platte schijfhoren (foto's A.W. Gmelig Meyling)

Aanwezigheid en verspreiding van platte schijfhoren

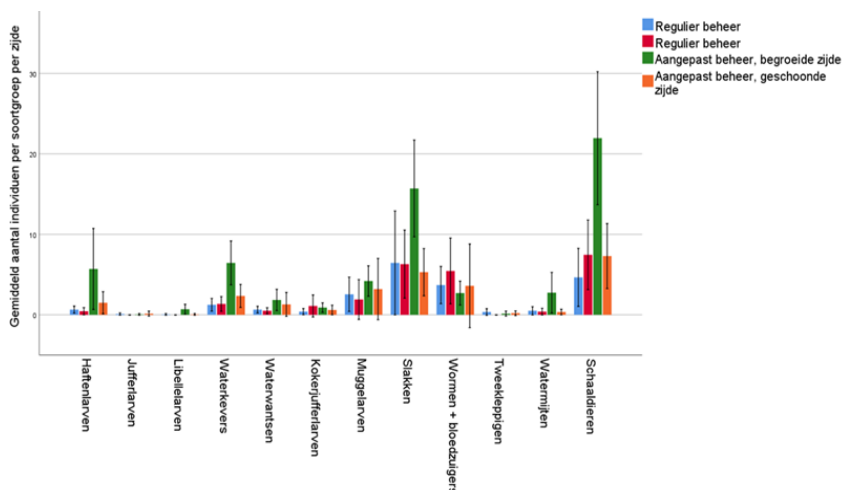
Op basis van een in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland uitgevoerde bureaustudie (Van der Helm, 2019; projectcode 20180462) is gebleken dat platte schijfhoren diffuus verspreid voorkomt in de deelgebieden 3, 4, 5, 8, 18 en 25; het betreft geen lokale populaties. Tevens kan niet worden uitgesloten dat platte schijfhoren diffuus verspreid aanwezig is in de deelgebieden 2, 6, 13 en 32 (zie Kaart met deelgebieden).

Uit de bureaustudie blijkt dat de aanwezigheid en diffuse verspreiding van platte schijfhoren vooral gebonden is aan veengrondgebieden. Dit komt overeen met het landelijke verspreidingsbeeld en de beschrijvingen uit de literatuur.

Kaart met deelgebieden waar platte schijfhoren aanwezig is: deelgebieden 3, 4, 5, 8, 14, 18 en 25 of verwacht kan worden: deelgebieden 2, 6, 13, 32.

Er is - in vergelijking met tal van andere Habitatrichtlijn-soorten - nog relatief weinig bekend over de specifieke (seizoensgebonden) leefwijze, habitatvoorkeuren, voorkomen en verspreiding en landelijke/regionale staat van instandhouding van platte schijfhoren. Om op een goed onderbouwde wijze gedragsregels ('voorgeschreven werkwijzen') en/of soortspecifieke mitigerende of (voorzorgs) maatregelen op te kunnen stellen en toe te kunnen passen, is het wenselijk om op landelijk, regionaal en lokaal niveau nadere (effectanalyse) onderzoeken uit te laten voeren. Vooral nog wordt in dit onderhavig ecologisch werkprotocol uitgegaan van (literatuur)gegevens die voorhanden zijn.

Uit onderzoek van Waterschap Hunze en Aa is gebleken dat zelfs het slechts eenzijdig sparen van een relatieve smalle zone water- en moerasbegroeiing en waterbodembodem aan de onderzijde van het talud, reeds een significante verhoging van het aantal individuen per macrofaunasoortgroep met zich meebrengt ten opzichte van regulier en/of aangepast beheer.

Op plaatsen waar platte schijfhoren op veengronden aanwezig is (of verwacht kan worden) binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland worden de onderstaande mitigerende maatregelen toegepast, zodat vanuit de gespaarde delen (refugia) van de wateren herkolonisatie van het gehele leefgebied en herstel van de populatie kan plaatsvinden. Indien het toepassen van de genoemde mitigerende maatregelen niet mogelijk is, wordt ontheffing aangevraagd. Tevens zijn de 'Voorschriften algemene zorgplicht' van toepassing.

Soortspecifieke mitigerende maatregelen platte schijfhoren bij schonen van wateren

1. Het schonen van het natte profiel van watergangen met platte schijfhoren wordt in principe zoveel mogelijk uitgevoerd in de periode 1 oktober - 1 december, waarbij minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodembodem in de watergang gespaard blijft.
2. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) in de periode 1 oktober - 1 december het niet mogelijk is om in de watergang zelf voldoende vegetatie en de waterbodembodem te sparen, blijft in ieder geval minimaal 25% van vegetatie en de waterbodembodem in het peilvak gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
3. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) eerder dan 1 oktober geschoond moet worden, blijft minimaal 25% van de vegetatie en de waterbodembodem in de watergang gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
4. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) eerder dan 1 oktober geschoond moet worden en het niet mogelijk is om in de watergang zelf voldoende vegetatie te sparen of tijdelijk te verplaatsen, blijft in ieder geval minimaal 25% van de vegetatie en waterbodembodem in het peilvak gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
5. Bij het sparen of het tijdelijk verplaatsen van de water- en oevervegetatie wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de voorkeursoorten van platte schijfhoren, zoals onder andere gele plomp en waterlelie, krabbenscheer, diverse soorten fonteinkruiden, grof hoornblad, kikkerbeet, brede en smalle waterpest, gele lis en vergelijkbare andere oeverplanten en draadwervevegetaties.
6. Er wordt jaarlijks - op basis van een steekproef macrofaunabemonstering - gecontroleerd of door de toegepaste mitigerende maatregelen een herkolonisatie van de geschoonde watergangen heeft plaats gevonden.

Soortspecifieke mitigerende maatregelen platte schijfhoren bij baggeren van wateren

1. Het baggeren van het natte profiel van watergangen met platte schijfhoren wordt in principe zoveel mogelijk uitgevoerd in de periode 1 oktober - 1 december, waarbij minimaal 25% van de waterbodem gespaard blijft.
2. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) in de periode 1 oktober - 1 december het niet mogelijk is om in de watergang zelf voldoende waterbodem te sparen, blijft in ieder geval minimaal 25% van waterbodem in het peilvak gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
3. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) eerder dan 1 oktober of later dan 1 december gebaggerd moet worden, blijft minimaal 25% van waterbodem in de watergang gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
4. Indien in het kader van primaire waterschapstaken (bijv. waterafvoer en -aanvoer) eerder dan 1 oktober of later dan 1 december gebaggerd moet worden en het niet mogelijk is om in de watergang zelf voldoende waterbodem te sparen, blijft in ieder geval minimaal 25% van de waterbodem in het peilvak gespaard. Een onderbouwing voor deze keuze wordt in het logboek weergegeven. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.
5. Er wordt jaarlijks - op basis van een steekproef macrofaunabemonstering - gecontroleerd of door de toegepaste mitigerende maatregelen een herkolonisatie van de gebaggerde watergangen heeft plaats gevonden.

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Indien de noodzakelijke waterafvoer en -aanvoer dit toelaat, wordt vegetatie en de daarin voorkomende fauna in watergangen zoveel mogelijk gespaard in de vorm van alternerend (regelmatig afwisselend) of gefaseerd schonen en maaien. Hierbij blijft minimaal enkelzijdig een 'baard' van ca. 20-30 cm. van de aanwezige begroeiing van de waterbodem en het talud van onderinsteek tot (streef)peil gespaard.
2. Een enkelzijdige 'baard' blijft altijd gespaard aan de oeverzijde waar vanaf de machinist werkt (dus waar de kraan staat), zodat in het water aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren zo min mogelijk worden opgesloten tijdens de uitvoering van de werkzaamheden en alsnog op de kant belanden.
3. Indien vanwege omgevingsomstandigheden (bijv. aanwezig bebouwing aan een oeverzijde) het alternerend (regelmatig afwisselend) sparen van een enkelzijdige 'baard' niet mogelijk is vanwege het beperken van een te sterke verlanding of verhouting, kan de gespaarde 'baard' in periode 3 (15 september - 1 november) wel gemaaid worden.
4. Bij de locatiekeuze voor het afzetten van schoonsel, maaisel, bagger, slib of zand wordt rekening gehouden met beschermde en/of aandachtsoorten op het land. Deze groeiplaatsen blijven gespaard. Dat laat de ontvangstplicht door aangelanden onverlet.
5. Verstopte duikers worden vóór aanvang van de werkzaamheden in de betreffende watergang eerst voorzichtig doorgespoten, zodat vissen een geschikte vluchtroute hebben. De druk moet langzaam worden opgevoerd, zodat vissen onbeschadigd richting het open water worden gestuwd.
6. Schoonsel, bagger, slib of zand dat op de kant is gedeponeerd blijft minimaal 48 uur (en maximaal 5 dagen; bij later afvoeren van maaisel) liggen, opdat bijvoorbeeld amfibieën en andere mobiele watergebonden dieren terug naar het water kunnen vluchten, tenzij voor die locatie een botanische doelstelling geldt, vanuit andere beleidsdoelstellingen (bijv. beperken nutriënteninstroom), wet- en regelgeving (bijv. Besluit Bodemkwaliteit) en/of (verkeers)veiligheid gekozen voor het direct afvoeren van het materiaal.

7. Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf of maaiboot wordt door de machinist voorzichtig en met een zeer lage snelheid gewerkt, zodat dieren gemakkelijker kunnen vluchten.
8. Voorafgaand aan het schonen van het natte profiel van een watergang, wordt door de machinist eerst de vegetatie voor een duiker voorzichtig verwijderd over een lengte van minimaal 10 meter. Vervolgens begint de machinist 'bovenstrooms' met de werkzaamheden en werkt naar de duiker toe.
Of de machinist stopt minimaal 20 meter voor de duiker met schonen, rijdt naar de duiker toe en haalt daar eerst minimaal 10 meter vegetatie weg, en vervolgens verwijderd hij het laatste deel van de vegetatie in de watergang.
9. Op beide wijzen kunnen met name vissen, maar ook andere mobiele watergebonden soorten, makkelijker vluchten door de duiker.
10. Bij **uitsluitend** het **direct afvoeren van het schoonsel** worden in ieder geval de volgende sparende werktechnieken toegepast die het op de kant komen van dieren zoveel mogelijk beperken:
  - a) Bij het schonen van het natte profiel van een watergang met een maaikorf wordt door de machinist de maaikorf niet voller geladen dan de bovenrand van de maaikorf. Indien dit vanwege de hoeveelheid aanwezige vegetatie niet mogelijk is in één 'werkhaal', wordt het schonen in twee of meerdere keren uitgevoerd.
  - b) Na het 'ophalen' van de maaikorf met schoonsel schudt de machinist een aantal malen achtereen de korf boven de watergang uit, zodat een zo groot mogelijk aantal van de in het schoonsel aanwezige vissen, amfibieën en andere watergebonden dieren terug valt in de watergang.
  - c) In watergangen met een dichte draadalg- (flap), sterrenkroos-, waterpest-, hoornblad- of vergelijkbare vegetatie, kantelt de machinist na het 'ophalen' voorzichtig de bak van de maaikorf direct boven het wateroppervlak voorzichtig naar achteren, zodat het schoonsel terug glijdt in het water. Vervolgens schept hij het in het water liggend schoonselpakket weer voorzichtig op. Met het toepassen van deze sparende techniek zullen dieren uit het schoonsel kunnen ontsnappen.
11. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast:
  - a) Op plaatsen waarvan bekend is dat er vrij snel een laag zuurstofgehalte ontstaat (en daarmee vissterfte optreedt) en/of waar regelmatig veel vis op de kant komt bij de uitvoering van maaierwerkzaamheden in het natte profiel, wordt indien mogelijk - in plaats van een maaiboot - een korfmaaier ingezet. Indien het niet mogelijk is (bijv. vanwege omgevingsomstandigheden; o.a. aanwezig bebouwing) om hier een korfmaaier in te zetten, wordt dit als afwijking (met onderbouwing) in het logboek opgenomen.
  - b) Maaiboten met sleepmessen worden uitsluitend en in zeer beperkte mate ingezet bij het onderhoud van watergangen waar dit vanuit ecologisch oogpunt de voorkeur heeft boven het jaarlijks veelvuldig inzetten van een maaiboot of maaikorf (bijv. in watergangen met een jaarlijks voorkomende explosieve hergroei van submerse vegetaties). De inzet van een maaiboot met sleepmessen wordt bepaald aan de hand van de noodzakelijk waterafvoer en -aanvoer in afstemming met een ecologisch deskundige.
  - c) Bij het schonen en/of maaien van een watergang met een maaikorf of het maaien met een maaiboot wordt de bodem ontzien. Machines worden afgesteld op een maaahoogte van 5 - 10 cm. boven de bodem en er wordt geen bodemmateriaal (bagger) op de kant gezet in combinatie met het schoonsel.
  - d) In principe worden geen of in ieder geval zo min mogelijk klepelmaaiers (al dan niet met zuigende werking) ingezet, tenzij dit vanuit verkeersveiligheidsoogpunt (bijv. maaien van zichthoeken langs wegen) noodzakelijk is.
12. Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. De maximaal toegestane insporing bedraagt 5 cm.
13. De rijsnelheid van machines worden zo afgestemd en materieel zo gebruikt dat dieren zo veel mogelijk kunnen wegvluchten.

14. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
15. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
16. Er wordt één kant op gewerkt, en indien aan de orde van de dichte zijde (kopse kant) naar het open water of gebied gewerkt, zodat dieren kunnen wegluchten. Dit geldt ook voor lijnvormige grazige elementen, waarbij van de drukke wegzijde naar de rustig kant wordt gemaaid.
17. Bij vlakvormige (kruidenrijke) grasland- en/of ruigtepercelen wordt altijd van binnen naar buiten gemaaid, zodat dieren kunnen wegluchten. Eveneens wordt zoveel mogelijk gewerkt met een wildredder die voorop het maaimaterieel is gemonteerd.
18. Plaatsen die vast of tijdelijk in gebruik zijn als belangrijke voortplantingslocatie en/of migratieroutes van niet-beschermd of vrijgestelde soorten blijven zoveel mogelijk gespaard. Hierbij valt onder andere te denken aan concentraties van eiklommen/eisnoeren en migratieroutes van amfibieën, concentraties van paaiende vissen en concentraties van waardplanten van vlinders.
19. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken. Wanneer dit onmogelijk is, worden zij buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot.
20. Er worden geen baggerwerkzaamheden in watergangen en wateren uitgevoerd indien het zuurstofgehalte lager is dan 3 mg/l. of de watertemperatuur hoger is dan 25° C. (gemeten in het midden van het doorstroomprofiel), om te voorkomen dat dieren sterven als gevolg van zuurstofloosheid. Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd indien de watertemperatuur lager is dan 0° C. gemeten in het doorstroomprofiel op 5 cm. onder het wateroppervlakte. Bovengenoemde metingen worden in opdracht van het waterschap door de opdrachtnemer dagelijks voor aanvang van het werk uitgevoerd en dagelijks in het logboek vastgelegd.
In geval van een (dreigende) calamiteit (bijv. wateroverlast) kan hiervan worden afgeweken na overleg met de directievoerder en tevens op basis van een advies van een ecologisch deskundige. De afwijking (incl. onderbouwing) wordt door de aannemer opgenomen in het logboek. Deze documentatie dient beschikbaar te zijn voor de handhavende instanties.

Maaien van waterkeringen, bermen, riet- en graslanden en ecologische zones

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden, ruigten en ecologische zones binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Maaien van bermen
- Maaien van dijken en kaden
- Maaien van gazons
- Maaien van rietland
- Maaien van overige waterschapsterreinen (incl. ecologische zones)
- Onkruidbestrijding

Uitvoeringsperioden

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden, ruigten en ecologische zones met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk waterveiligheid. Dit in combinatie met de aanwezige flora en fauna. Daartoe wordt er gewerkt binnen de volgende uitvoeringsperioden:

Uitvoeringsperiode 1:	15 mei – 15 juli
Uitvoeringsperiode 2	15 juli – 15 september
Uitvoeringsperiode 3:	15 september – 1 november

Overige periodes: 15 maart – 15 mei en 1 november – 15 maart

Het merendeel van de watergangen en wateren wordt geschoond en/of gemaaid in uitvoeringsperiode 2 en 3. Indien dit niet mogelijk is vanwege bijvoorbeeld een verhoogde kans op wateroverlast, watertekort en/of afnemende waterkwaliteit worden deze werkzaamheden in periode 1 uitgevoerd.

In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij voorziene of onvoorziene calamiteiten, wordt lokaal eerder dan de start van uitvoeringsperiode 1 of later dan het einde van uitvoeringsperiode 3 geschoond/gemaaid.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. maaien van waterkeringen of baggeren en herprofilen van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden, ruigten en ecologische zones per uitvoeringsperiode 'Algemene werkwijzen en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld. Tevens zijn zogeheten 'Voorschriften algemene zorgplicht' beschreven. Deze geven invulling aan artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode - jaarrond van toepassing. Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn níet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

JAARROND VAN TOEPASSING

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast. In principe worden geen of in ieder geval zo min mogelijk klepelmaaiers (al dan niet met zuigende werking) ingezet, tenzij dit vanuit verkeersveiligheidsoogpunt (bijv. maaien van zichthoeken langs wegen) noodzakelijk is.
2. Vermijdbare schade aan dijkwalen, bermen, graslanden, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. De maximaal toegestane insporing bedraagt 5 cm.
3. De rijnsnelheid van machines worden zo afgestemd en materieel zo gebruikt dat dieren zo veel mogelijk kunnen wegvluchten.
4. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
5. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
6. Er wordt één kant op gewerkt, zodat dieren kunnen wegvluchten. Dit geldt ook voor lijnvormige grazige elementen als waterkeringen en bermen, waarbij van de drukke wegzijde naar de rustig kant wordt gemaaid.
7. Bij vlakvormige (kruidenrijke) grasland- en/of ruigtepercelen wordt altijd van binnen naar buiten gemaaid, zodat dieren kunnen wegvluchten. Eveneens wordt zoveel mogelijk gewerkt met een wildredder die voorop het maaimaterieel is gemonteerd.
8. Plaatsen die vast of tijdelijk in gebruik zijn als belangrijke voortplantingslocatie en/of migratieroutes van niet-beschermd of vrijgestelde soorten blijven zoveel mogelijk gespaard. Hierbij valt onder andere te denken aan concentraties van waardplanten van vlinders.
9. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken. Wanneer dit onmogelijk is, worden zij buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot.

UITVOERINGSPERIODE 1

15 mei – 15 juli

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

1. In beginsel worden waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden, ruigten en ecologische zones waar broedende vogels en/of andere beschermde soorten en/of aandachtsoorten voorkomen niet gemaaid in de periode 15 maart - 15 juli.
2. Bij het maaien van de genoemde objecten in uitvoeringsperiode 1 (15 mei – 15 juli), bijvoorbeeld omdat anders de civieltechnische kwaliteit van de waterkering en/of de verkeersveiligheid in het geding komen of het juist vanuit natuurontwikkelingsoogpunt wenselijk is om de vegetatie eerder dan 15 juli te maaien en af te voeren, blijft op deze gedeelten van de objecten ten minste de helft van de vegetatie gespaard. De overige delen worden indien nodig voldoende kort gehouden. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de overige, kortere vegetatie ('habitatbenadering'). Maaisel wordt afgevoerd.
3. In situaties waar het niet mogelijk is om voldoende vegetatie te sparen in uitvoeringsperiode 1 (15 mei - 15 juli) kan er plaatselijk gekozen worden om waterkeringen en bermen in hun geheel permanent ongeschikt te maken of te houden voor broedende vogels, bijvoorbeeld door de vegetatie kort te houden. Voorwaarde is dat de vegetatie al aan het begin van het broedseizoen (circa 15 maart) ongeschikt is (gemaakt). Wegbermen die minder dan 2 m breed zijn worden ook gezien als 'ongeschikt voor broedende vogels'.
4. Als alternatief voor bovenstaande opties - bijvoorbeeld om inspectie van droogtegevoelige waterkeringen mogelijk te kunnen maken, in het kader van verkeersveiligheid of vanuit natuurontwikkelingsoogpunt - zal indien dit door een ecologisch deskundige zinvol c.q. noodzakelijk wordt geacht in uitvoeringsperiode 1 (15 mei – 15 juli) plaatselijk in ons beheergebied door middel van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland enige dagen voorafgaand aan het maaien vastgesteld worden of de objecten vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. In gebruik zijnde nesten worden tijdens de inspectieronde op (digitale) kaart vastgelegd en in het veld gemarkeerd. Tijdens de maaiwerkzaamheden worden deze nestlocaties door de machinist ontzien door minimaal 5 meter rondom het nest niet maaien. De markering wordt direct na de werkzaamheden door de machinist verwijderd om vermijdbare predatie door kraaien of vossen te voorkomen. Toezichthouders van het waterschap controleren achteraf de genomen maatregelen. De (voorzorgs)maatregelen worden, met het oog op controle door handhavende instanties, goed gedocumenteerd en toegevoegd aan dit ecologisch werkprotocol.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorlopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.

2. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
3. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden - op plaatsen met overgangen naar wateren - de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van deze wateren niet worden beschadigd; de machinist blijft minimaal 1 meter van de oever verwijderd met zijn machine.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang opgetast.

rugstreepdier en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Leefgebieden van rugstreepdier én landbiotopen van concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën zijn niet duidelijk te markeren. Op dergelijke plaatsen wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd. In deze gebieden wordt enkel met droog weer gemaaid, wordt in een strook van minimaal 5 meter van de perceelrand uitsluitend gemaaid met maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking. Bovendien wordt de maaihoogte aangepast (minimaal op 10 cm. hoogte).

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde slangen en hagedissen voorkomen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) wordt uitsluitend gemaaid met aangepaste maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking.

beschermde insecten

1. In ons beheergebied komen uitsluitend grote vos, gevleete witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel als juridisch beschermde insecten voor. Met betrekking tot het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden en ecologische zones is een effect op deze soorten niet aan de orde.

beschermde planten

1. Groeiplaatsen van beschermde planten en/of aandachtsoorten worden in het veld door de aannemer gemarkeerd en door de machinist gespaard tijdens de maaiwerkzaamheden. Beschadiging van de bodem wordt vermeden.
2. Bij constatering door de machinist van nieuwe groeiplaatsen van beschermde planten en/of aandachtsoorten (die dus vooraf nog niet bekend waren), wordt door hem gehandeld zoals bij punt 1 is beschreven. Deze nieuwe groeiplaats(en) worden gemeld aan de toezichthouder van het waterschap. Deze groeiplaatsen worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
3. Indien het vanuit primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is om deze groeiplaatsen van beschermde soorten en/of aandachtsoorten te sparen, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

UITVOERINGSPERIODE 2

15 juli – 15 september

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

Niet van toepassing.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode (globaal na afloop van het reguliere 'broedseizoen') wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd naar in gebruik zijnde nesten in het beheergebied van het waterschap. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
3. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden - op plaatsen met overgangen naar wateren - de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van deze wateren niet worden beschadigd; de machinist blijft minimaal 1 meter van de oever verwijderd met zijn machine.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang opgetast.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Leefgebieden van rugstreeppad én landbiotopen van concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën zijn niet duidelijk te markeren. Op dergelijke plaatsen wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd. In deze gebieden wordt enkel met droog weer gemaaid, wordt in een strook van minimaal 5 meter van de perceelrand uitsluitend gemaaid met maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking. Bovendien wordt de maaihoogte aangepast (minimaal op 10 cm. hoogte).

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde slangen en hagedissen voorkomen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) wordt uitsluitend gemaaid met aangepaste maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking.

beschermde insecten

1. In ons beheergebied komen uitsluitend grote vos, gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel als juridisch beschermde insecten voor. Met betrekking tot het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden en ecologische zones is een effect op deze soorten niet aan de orde.

beschermde planten

1. Groeiplaatsen van beschermde planten en/of aandachtsoorten worden in het veld door de aannemer gemarkeerd en door de machinist gespaard tijdens de maaiwerkzaamheden. Beschadiging van de bodem wordt vermeden.
2. Bij constatering door de machinist van nieuwe groeiplaatsen van beschermde planten en/of aandachtsoorten (die dus vooraf nog niet bekend waren), wordt door hem gehandeld zoals bij punt 1 is beschreven. Deze nieuwe groeiplaats(en) worden gemeld aan de toezichthouder van het waterschap. Deze groeiplaatsen worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
3. Indien het vanuit primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is om deze groeiplaatsen van beschermde soorten en/of aandachtsoorten te sparen, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

UITVOERINGSPERIODE 3

15 september – 1 november

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

Niet van toepassing.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. In deze uitvoeringsperiode (globaal na afloop van het reguliere 'broedseizoen') wordt er geen inspectie (het zogeheten 'voorlopen') uitgevoerd naar in gebruik zijnde nesten in het beheergebied van het waterschap. Het uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties
2. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van waterspitsmuis en noordse woelmuis worden - op plaatsen met overgangen naar wateren - de werkzaamheden zo uitgevoerd dat de oevers van deze wateren niet worden beschadigd; de machinist blijft minimaal 1 meter van de oever verwijderd met zijn machine.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard. Maaisel wordt niet in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig gelegen aan de watergang opgetast.

rugstreepad en concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën

1. Leefgebieden van rugstreepad én landbiotopen van concentraties van vrijgestelde soorten amfibieën zijn niet duidelijk te markeren. Op dergelijke plaatsen wordt met zeer veel zorg voorkomen dat de bodem wordt beschadigd. In deze gebieden wordt enkel met droog weer gemaaid, wordt in een strook van minimaal 5 meter van de perceelrand uitsluitend gemaaid met maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking. Bovendien wordt de maaihoogte aangepast (minimaal op 10 cm. hoogte).

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde slangen en hagedissen voorkomen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) wordt uitsluitend gemaaid met aangepaste maaiapparatuur met een minimale aanzuigende werking.

OVERIGE PERIODES

15 maart – 15 mei

In beginsel worden er in de periode 15 maart – 15 mei door Hoogheemraadschap van Delfland geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het maaien van waterkeringen, bermen, riet- en (kruidenrijke) graslanden, ruigten en ecologische zones waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Uitsluitend in het kader van primaire waterschapstaken kan, met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 15 maart – 15 mei uit te voeren.

Indien bovenstaand beschreven werkzaamheden en activiteiten moeten worden uitgevoerd in de periode 15 maart – 15 mei, zijn alle **Voorschriften algemene zorgplicht, Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen + Soort(groep)specifieke maatregelen** zoals beschreven bij **Periode 1** (15 maart – 15 juli) van toepassing.

1 november – 15 maart

In beginsel worden er in de periode 1 november – 15 maart door Hoogheemraadschap van Delfland geen werkzaamheden uitgevoerd ten aanzien van het maaien van waterkeringen, bermen, (kruidenrijke) riet- en graslanden, ruigten en ecologische zones waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Uitsluitend in het kader van primaire waterschapstaken kan, met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om deze werkzaamheden buiten de periode 1 november – 15 maart uit te voeren.

Indien bovenstaand beschreven werkzaamheden en activiteiten moeten worden uitgevoerd in de periode 1 november – 15 maart, zijn alle **Voorschriften algemene zorgplicht + Soort(groep)specifieke maatregelen** zoals beschreven bij **Periode 3** (15 september – 1 november) van toepassing.

Onderhoud aan waterkeringen/duikers en herprofilering van oevers/kaden

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het onderhoud aan waterkeringen en duikers en herprofilering of herstellen van oevers en kaden binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of doel- of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden. Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Regulier en periodiek onderhoud waterkeringen
- Herprofilering van oevers en kaden
- Aanvullen met grond van gaten en verzakkingen
- Aanvullen oeverbeschoeiing met basaltstenen
- Doorspuiten van duikers en dergelijke
- Herstelwerkzaamheden aan beschoeiingen
- Aanplanten of steken van helm, riet en rijnshout
- Herstel rasters

Uitvoeringsperioden en algemene werkwijze

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het onderhoud van waterkeringen en duikers en het herprofileren van oevers en kaden met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk waterveiligheid en oppervlaktewaterbeheer. Dit in combinatie met de aanwezige flora en fauna. Daartoe wordt er binnen de onderstaand beschreven uitvoeringsperioden.

Bij de uitvoering van werkzaamheden in het kader van bestendig beheer en onderhoud van waterkeringen wordt onderscheid gemaakt tussen

1. primaire keringen
2. regionale keringen en overige keringen.

1. Bij de primaire keringen wordt de volgende onderverdeling gehanteerd: Zeewering zone A (gedeelte tussen het buitentalud van de eerste zeereep tot buitenkruinlijn eerste zeereep), Zeewering zone B (gedeelte tussen de buitenkruinlijn van de eerste zeereep t/m het buitentalud van de tweede- en of derde zeereep) en de Delflandsedijk.
  - a. Werkzaamheden in zone A (afgezien van de beperkingen die de Wet op waterkeringen oplegt) kunnen het gehele jaar plaatsvinden. Het merendeel van de reguliere werkzaamheden aan de zeewering, herprofilering/dynamiseren, helmpoten, riet poten, strandlagen zandvrij maken en herstel rasters, vinden plaats aan het buitentalud van de eerste zeereep. Deze zone vormt geen functioneel leefgebied van beschermde soorten.
  - b. Werkzaamheden in zone B vinden plaats vanaf 1 augustus en eindigen, met inachtneming van de beperkingen die de Wet op waterkeringen oplegt, op 15 oktober. Herprofilering en helmsteken vinden plaats buiten de kwetsbare periode (voortplanting, overwintering) van de zandhagedis en de rugstreeppad en buiten het broedseizoen van vogels.
  - c. Met betrekking tot het steken van helm gelden de uitvoeringsvoorwaarden zoals weergegeven aan het eind van dit ecologisch werkprotocol
  - d. Werkzaamheden aan de Delflandsedijk vinden plaats vanaf 15 juli en eindigen, met inachtneming van de beperkingen die de Wet op waterkeringen oplegt, op 15 oktober.

2. Voor de regionale keringen en overige keringen geldt dat
  - a. werkzaamheden aan deze keringen worden uitgevoerd in de periode 15 juli - 1 december, met een uitlooptermijn tot 15 maart.

Indien door onvoorziene omstandigheden (bv. dijkverzakking, stormschade of i.v.m. logistieke planning), herstelwerkzaamheden moeten plaatsvinden aan keringen buiten de weergegeven periode, zal - wanneer noodzakelijk bij verwachte aanwezigheid van beschermde soorten - een nadere inventarisatie van het plangebied plaatsvinden en zullen door een ecologische deskundige eventueel aanvullende (voorzorgs)maatregelen schriftelijk worden vastgelegd. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. maaien van waterkeringen of baggeren en herprofilen van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het onderhoud aan waterkeringen en duikers en herprofilering van oevers en kaden 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld die van toepassing zijn bij de uitvoering van werkzaamheden in specifieke periodes in het jaar bij de aanwezigheid van beschermde soorten en/of aandachtsoorten. Tevens zijn 'Voorschriften algemene zorgplicht' opgenomen. Deze geven invulling aan artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode - jaarrond van toepassing.

Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

Voorschriften algemene zorgplicht

1. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/of sparende technieken toegepast.
2. Vermijdbare schade aan zeeweringen, dijkwalen, bermen, graslanden, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen. De maximaal toegestane insporing bedraagt 5 cm.
3. De rijnsnelheid van machines worden zo afgestemd en materieel zo gebruikt dat dieren zo veel mogelijk kunnen wegluchten.
4. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
5. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
6. Er wordt één kant op gewerkt, zodat dieren kunnen wegluchten. Dit geldt ook voor lijnvormige grazige elementen als waterkeringen en bermen, waarbij van de drukke wegzijde naar de rustig kant wordt gemaaid.
7. Plaatsen die vast of tijdelijk in gebruik zijn als belangrijke voortplantingslocatie en/of migratieroutes van niet-beschermde of vrijgestelde soorten blijven zoveel mogelijk gespaard. Hierbij valt onder andere te denken aan concentraties van waardplanten van vlinders.

8. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken. Wanneer dit onmogelijk is, worden zij buiten de werkstrook geplaatst door de dieren aan te vatten met een flinke bos gras. Directe aanraking, ook met handschoenen, moet worden voorkomen om te vermijden dat de dieren de mensengeur overnemen waarna het moederdier het dier afstoot.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. et uitvoerend personeel van de aannemer dient echter te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten; ook buiten de plaatsen en uitvoeringsperiodes waar op basis van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') door een ecologisch deskundige van en/of in opdracht van Hoogheemraadschap van Delfland in het veld nesten digitaal en of visueel zijn gemarkeerd en op (digitale) kaart staat aangegeven dat er in gebruik zijnde nesten aanwezig zijn. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten (ook die vooraf niet bekend waren vanuit de zogeheten 'voorloopronde') wordt door de machinist, voor zover ter plekke mogelijk in de breedte van de watergang, een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Deze plekken worden in het veld digitaal en/of visueel gemarkeerd. De visuele markering wordt direct na de werkzaamheden door de aannemer verwijderd om vermijdbare predatie door bijvoorbeeld kraaien of vossen te voorkomen. De locaties van eventueel nieuw aangetroffen nesten (die nog niet op kaart stonden weergegeven) worden door het uitvoerend personeel in het logboek gemeld en wekelijks aan de toezichthouder aangeleverd. Deze nieuwe locaties worden vervolgens door de toezichthouder op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties
2. Vogelnesten die niet (meer) in gebruik zijn, zijn niet (meer) beschermd, met uitzondering van zogeheten 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie bijlage 2; categorie 1 t/m 4). Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
3. Het is toegestaan om een waterkering voorafgaand aan het broedseizoen tijdelijk ongeschikt te maken voor broedvogels door de vegetatie zeer kort te houden of te frezen en/of door deze dagelijks te betreden. Deze maatregel dient uitsluitend het voorkomen van vestiging van nieuwe broedgevalen, niet het verjagen van al aanwezige broedende vogels.

waterspitsmuis en noordse woelmuis

1. In het leefgebied van de waterspitsmuis en noordse woelmuis worden de werkzaamheden buiten de voortplantingsperiode (april - september/oktober) uitgevoerd.

rugstreeppad

1. Op plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen (in ons beheergebied uitsluitend rugstreeppad), wordt zo veel mogelijk gezorgd dat de bodem niet wordt beschadigd of platgereden en wordt de werkomgeving van die dag dagelijks gecontroleerd op aanwezige dieren. Deze worden verplaatst naar een veilig heenkomen zonder de dieren te beschadigen.
2. Wanneer het betreden van leefgebied (voortplantingshabitat) noodzakelijk is, gebeurt dit bij voorkeur niet in de voortplantingsperiode (globaal maart - augustus).

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) voorkomen, wordt in de periode dat de dieren actief zijn (globaal 1 april - 1 oktober) de werkomgeving van die dag dagelijks gecontroleerd op aanwezige dieren. Deze worden verdreven zonder de dieren te beschadigen.

2. In het winterseizoen (1 oktober - 15 april) wordt in het leefgebied van zandhagedis zo veel mogelijk gezorgd dat de bodem niet wordt beschadigd of platgereden en wordt de werkomgeving van die dag dagelijks gecontroleerd op aanwezige dieren. Deze worden verplaatst naar een veilig heenkomen zonder de dieren te beschadigen.

beschermde planten

1. Groeiplaatsen van beschermde soorten en/of aandachtsoorten worden in het veld gemarkeerd, op kaart/digitaal vastgelegd en slechts indien noodzakelijk betreden. Op dergelijk plaatsen wordt met zorg voorkomen dat de bodem en de vegetatie worden beschadigd.
2. Als werkzaamheden onvermijdelijk zijn om waterstaatkundig bedreigende situaties te voorkomen, is het toegestaan om de groeiplaatsen met een ruime hoeveelheid grond te verplaatsen naar een ander geschikt biotoop. Dit dient te geschieden door of onder begeleiding van een ecologisch deskundige en wordt schriftelijk vastgelegd. Dit maatwerkadvies wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

Uitvoeringsvoorwaarden helm steken

1. Het helmsteken wordt uitgevoerd in de periode van 1 november tot maximaal 15 maart.
2. De helmpollen worden uitsluitend handmatig uitgestoken tot een maximale diepte van circa 25 tot 30 cm.
3. Er wordt rekening gehouden met fasering in ruimtelijke zin. Er wordt uitsluitend helm gestoken in de oude zeereep in een strook tot maximaal 10 meter breed (valt onder bestendig beheer en gebruik). De locatie worden met GPS ingemeten en digitaal vastgelegd. Helmsteken in de nieuwe zeereep langs de Delflandse kust is vergunningplichtig.
4. Gemiddeld blijft binnen de bij punt 3 genoemde zone minimaal 50% van de aanwezige begroeiing in een onregelmatig en wisselend patroon bv in ruitwerk van 3m x 3 m staan en wordt niet vergraven.
5. De uitgestoken helmpollen worden binnen het projectgebied tot handzame pakketten gebundeld en lopend vervoerd naar verzamelpunten langs het duinfietspad.
6. Indien bij het uitvoeren van de werkzaamheden onverwachts een zandhagedis, rugstreeppad of een andere beschermde diersoort en/of plantensoort wordt aangetroffen die voorafgaand aan het werk niet bekend was, dient het werk op deze plek onmiddellijk gestopt te worden en wordt direct de begeleidende ecologisch medewerker op de hoogte gebracht. Deze geeft hierop aan welke stappen vervolgens gezet dienen te worden.
7. Na de start van het broedseizoen (globaal 15 maart) vinden geen werkzaamheden meer plaats in het projectgebied. Ongeacht deze datum, dient echter ook reeds enkele weken eerder goed gelet te worden op de aanwezigheid van luid zingende, baltsende, vluchtende en/of broedende vogels, hun nesten, eieren en/of jongen. Waarnemingen hiervan dienen direct gemeld te worden bij de begeleidende ecologisch medewerker. Deze geeft hierop aan welke stappen vervolgens gezet dienen te worden.
8. De resultaten en voorzorgsmaatregelen (bv. aanbrengen van markeringen in het veld) welke voortvloeien uit de controle op de aanwezigheid van beschermde soorten worden door de toezichthouder goed gedocumenteerd. Daarbij wordt op kaart aangegeven op welke locatie de soort is aangetroffen en/of wordt deze locatie met GPS ingemeten en wordt de soort (indien mogelijk) op foto vastgelegd.
9. Het is niet toegestaan om het duingebied anders dan via het duinfietspad en of de dienstweg gemotoriseerd/machinaal te betreden.
10. Er wordt in principe gewerkt tussen een half uur na zonsopgang tot een half uur voor zonsondergang. Indien het gewenst is om buiten deze periode werkzaamheden uit te voeren en er kunstlicht noodzakelijk is, dient het gebruik van kunstlicht zo veel mogelijk afgeschermd te worden en dient het licht alleen op het uit te voeren werk worden gericht.

11. Uiterlijk één week na het beëindigen van de werkzaamheden (voor het gehele traject en de afzonderlijke deeltrajecten) dienen alle bouwmaterialen, zwerfvuil en andere gebiedsvreemde elementen die verband houden met de werkzaamheden, opgeruimd te zijn.
12. Er wordt nooit afgeweken van het werkprotocol zonder voorafgaand overleg met de begeleidend ecologisch deskundige. Bijzonderheden en/of afwijkingen in de uitvoering van het protocol worden vastgelegd in een Afwijkings- en calamiteitenrapport.

Snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Toppen en snoeien van bomen
- Snoeien van struiken
- Het dunnen van houtopstanden
- Verwijderen van grote takken (onder andere knotten en kandelaberen)
- Het versnipperen van snoeihout
- Beheer en onderhoud van hakhout en grienden

Uitvoeringsperioden

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen met verschillende uitvoeringsperioden. Deze perioden zijn onder andere gebaseerd op het zo optimaal mogelijk kunnen uitvoeren van een essentiële primaire taak van ons waterschap in het beheergebied, namelijk het oppervlaktewaterbeheer en waterveiligheid. Dit in combinatie met de (mogelijke) aanwezigheid van beschermde soorten, aandachtsoorten en/of hun vaste voortplantings- en rustplaatsen. Daartoe wordt er gewerkt binnen de volgende uitvoeringsperioden:

Uitvoeringsperiode 1	15 juli – 15 september
Uitvoeringsperiode 2:	15 september – 15 maart

Overige periode:	15 maart – 15 juli

Het merendeel van werkzaamheden ten aanzien van het snoeien, afzetten en dunnen van houtige beplantingen wordt gepland en uitgevoerd in Uitvoeringsperiode 2. Indien dit vanwege primaire waterschapstaken niet mogelijk is of uitvoeringstechnisch gezien minder wenselijk is, worden deze werkzaamheden in periode 1 uitgevoerd.

In uitzonderlijke gevallen, bijvoorbeeld bij dreigende of onvoorziene calamiteiten, wordt lokaal in de Overige periode (15 maart – 15 juli) gesnoeid, afgezet en/of gedund.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaien van wateren of baggeren en herprofilieren van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het snoeien, afzetten en dunnen per uitvoeringsperiode 'Algemene werkwijzen en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld. Tevens zijn zogeheten 'Voorschriften algemene zorgplicht' beschreven. Deze geven invulling aan artikel 1.11 van de Wet natuurbescherming en zijn - onafhankelijk van de uitvoeringsperiode - jaarrond van toepassing. Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

JAARROND VAN TOEPASSING

Voorschriften algemene zorgplicht + voorzorgsmaatregelen

1. Er wordt, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet en/ of sparende technieken toegepast.
2. De rijsnelheid van machines wordt zo afgestemd, materieel zo gebruikt en werktechnieken zo toegepast dat dieren zo veel mogelijk kunnen vluchten. Bij voorkeur wordt maximaal 5 km/uur gereden en er wordt één kant op gewerkt.
3. Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
4. Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen.
5. Werkzaamheden vinden in beginsel plaats in de daglichtperiode, opdat verstoring van de omgeving door verlichting wordt voorkomen. Bij nachtelijke verlichting van een werklocatie wordt uitstraling naar de omgeving tot een uur voor zonsopkomst en vanaf een uur na zonsondergang zo veel mogelijk voorkomen.
6. Snoei- en afgezet hout wordt - waar mogelijk - niet versnipperd, maar op rillen gelegd bij voldoende ruimte in het terrein. Indien deze ruimte ontbreekt wordt het hout afgevoerd.
7. Bomen - ongeacht de grootte - waarin hollen, spleten, rottingsgaten, loshangende schors en dergelijke aanwezig zijn blijven altijd gespaard (vanwege vleermuizen, vogels, boommarters, eekhoorns, e.d.), tenzij om veiligheidsredenen het noodzakelijk is deze te vellen en er geen alternatieven voorhanden zijn. Daartoe dient voorafgaand aan de velling door een ecologisch deskundige (bijv. van een gekwalificeerd adviesbureau) eerst een (voor)onderzoek (officiële quickscan) uitgevoerd te worden naar de (potentiële) aanwezigheid van en/of functionaliteit voor beschermde soorten. Dit maatwerkadvies wordt toegevoegd aan dit ecologisch werkprotocol. Als toch wordt verwacht dat blijvende schade optreedt, moet ontheffing van de Wet natuurbescherming worden aangevraagd bij het bevoegde gezag.
8. Indien nabij de velling (bomen met) beschermde soorten en/of aandachtsoorten aanwezig zijn, moet de velrichting altijd van deze locatie afgewend zijn.

UITVOERINGSPERIODE 1 + UITVOERINGSPERIODE 2

15 juli – 15 september

15 september – 15 maart

Jaarrond van toepassing

Zie: Voorschriften algemene zorgplicht

Algemene werkwijze en voorzorgsmaatregelen

Bij voorkeur worden snoei-, afzet- en/of dunningswerkzaamheden uitgevoerd in Uitvoeringsperiode 2. Indien dit vanwege onze primaire waterschapstaken niet mogelijk is of uitvoeringstechnisch minder wenselijk is (bijvoorbeeld in hele natte gebieden om insporing te beperken of vanuit boomtechnisch oogpunt gezien), worden de werkzaamheden in Uitvoeringsperiode 1 uitgevoerd.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord. Het uitvoerend personeel dient te allen tijde te letten op alarmerende vogels en hun nesten. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten, wordt gekozen om de werkzaamheden pas uit te voeren nadat het laatste jong het nest heeft verlaten of wordt in overleg met een ecologisch deskundige een soortspecifieke beschermingszone rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder toegevoegd aan dit ecologisch werkprotocol. De locatie van het nest wordt door de toezichthouder geregistreerd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
2. Van de meeste vogels zijn de nesten niet beschermd wanneer deze niet meer in gebruik zijn (geen eieren/jongens aanwezig). Echter van een aantal vogels is het nest jaarrond beschermd (zie bijlage 2). Dus ook wanneer er geen eieren/jongens aanwezig zijn. Bomen met dergelijke jaarrond beschermde nesten blijven altijd gespaard en mogen niet zonder ontheffing van de Wet natuurbescherming geveld worden! Ook bomen in de directe omgeving van de jaarrond beschermde nestboom dienen gespaard te worden (minimaal 1 boomlengte beschermingszone in acht nemen). De velrichting van bomen in de buurt van een dergelijke nestboom dient altijd van deze boom afgewend te zijn. Locaties van jaarrond beschermde nesten (incl. beschermingszone) worden voorafgaand aan de werkzaamheden in het veld gemarkeerd en op kaart/digitaal vastgelegd. Deze wordt door de toezichthouder toegevoegd aan dit ecologisch werkprotocol. De markering wordt door het uitvoerend personeel van de aannemer direct na de werkzaamheden verwijderd.
3. Naast bovenstaand genoemde jaarrond beschermde nesten zijn tevens nesten van soorten uit categorie 5 jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is en er dus weinig of geen alternatieven zijn om een nieuw nest te bouwen. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

vleermuizen

1. Naast het altijd sparen van potentiële kraam-, paar-, of winterverblijven (bomen met hollen, spleten, rottingsgaten, loshangende schors e.d.) én direct nevenstaande bomen (binnen een straal van 1 boomlengte) die vleermuisverblijven tegen de wind beschutten, wordt aantasting van potentiële vlieg- en/of foerageerroutes van vleermuizen vermeden door het vellen en/of terugzetten van lijnvormige beplantingen altijd gefaseerd uit te voeren en wel dusdanig dat er geen gaten met een lengte van meer dan 50 m. in de beplanting ontstaan. Dit ter beoordeling door een ecologisch deskundige. Als toch wordt verwacht dat blijvende schade optreedt, moet ontheffing van de Wet natuurbescherming worden aangevraagd bij het bevoegde gezag (provincie).
2. Bij uitvoering van de werkzaamheden in Uitvoeringsperiode 1 heeft het de voorkeur de werkzaamheden pas te starten vanaf 15 augustus i.p.v. 15 juli.

eekhoorn en boomarter

1. Bomen met bewoonde en/of bewoonbare nesten en/of nestholten van eekhoorns en boomarters worden altijd gespaard. Deze worden door de toezichthouder in het veld gemarkeerd en op kaart vastgelegd. Deze kaart wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd. De markering wordt direct na de werkzaamheden door het uitvoerende personeel van de aannemer verwijderd.
2. Indien het voor de uitvoering van de werkzaamheden onvermijdelijk is dat beschadiging of vernietiging optreedt, kan dat enkel nadat een ecologisch deskundige heeft vastgesteld dat er in de omgeving voldoende alternatieve nestgelegenheid is. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.
3. Eekhoornnesten respectievelijk holten van boomarters worden nooit tijdens de kraamperiode van de dieren vernietigd of beschadigd (eekhoorns: begin februari t/m eind augustus; boomarters: begin maart t/m eind augustus). Deze bomen worden in het veld door de toezichthouder gemarkeerd en op kaart vastgelegd. Deze kaart wordt bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd. De markering wordt direct na de werkzaamheden door het uitvoerend personeel van de aannemer verwijderd.

rugstreeppad en concentraties van vrijgestelde amfibieën

1. Plaatsen waar beschermde amfibieën (in ons beheergebied uitsluitend rugstreeppad) en/of concentraties van in Zuid-Holland vrijgestelde amfibieën voorkomen (ook landhabitat) worden slechts indien noodzakelijk betreden. Vaste rust-, verblijf- en voortplantingsplaatsen, zoals poelen of andere elementen, worden zo nodig door de toezichthouder gemarkeerd. De markering wordt direct na het werk door het uitvoerend personeel van de aannemer verwijderd. Voorkomen wordt dat bodems en oevers worden beschadigd of platgereden.
2. Houtachtige objecten, zoals houtrillen, boomstronken en bladhopen worden zo veel mogelijk ontzien in verband met overwinterende amfibieën. Daarbij wordt bodemverwonding door spoorvorming of het uitslepen van bomen voorkomen.

zandhagedis

1. In Uitvoeringsperiode 2 worden, op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) voorkomen, houtrillen, wortelkluiten, boomstronken en bladhopen in het veld door de toezichthouder gemarkeerd en blijven gespaard. De markering wordt direct na het werk door het uitvoerende personeel van de aannemer verwijderd.
2. Er wordt geen takhout gedeponeerd op plaatsen waarvan bekend is dat deze in het zomerseizoen in gebruik zijn als rust-, verblijf- en/of voortplantingsbiotoop.

grote vos

1. Wanneer snoei-, afzet- en/of dunningswerkzaamheden plaatsvinden in de (directe omgeving van) leefgebieden van beschermde insecten (in ons beheergebied uitsluitend grote vos), worden onderstaande soortspecifieke (voorzorgs)maatregelen in acht genomen.
2. In leefgebieden van grote vos worden waar mogelijk op aanwijzing van de toezichthouder beschutte inhammen in bosranden gemaakt en blijven iepen, zoete kers, holle bomen en stapels hout altijd gespaard.
3. Indien dit niet mogelijk is, wordt in overleg met een ecologisch deskundige naar een passende oplossing gezocht. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder aan dit ecologisch werkprotocol toegevoegd en gedocumenteerd, inclusief een kaart met de bewuste locatie(s).

beschermde planten en aandachtsoorten

1. Werkzaamheden worden bij groeiplaatsen van beschermde en/of aandachtsoorten in beginsel uitsluitend uitgevoerd in Uitvoeringsperiode 2 (15 september - 15 maart). Dergelijke groeiplaatsen worden in het veld door de aannemer gemarkeerd en ontzien. Beschadiging van deze groeiplaatsen wordt vermeden.

OVERIGE PERIODE

15 maart – 15 juli

In de periode 15 maart – 15 juli worden door Hoogheemraadschap van Delfland geen snoei-, afzet- en/of dunningswerkzaamheden uitgevoerd.

Uitsluitend in het geval van (dreigende) calamiteiten en/of (verkeers)veiligheid kan, met onderbouwing en vastgelegd in het logboek, afgeweken worden van het uitgangspunt om dit type werkzaamheden en activiteiten niet in de periode 15 maart – 15 juli uit te voeren.

Voorafgaand aan de uitvoering van de werkzaamheden dient in dat geval een ecologisch deskundige eerst een inventarisatie uit te voeren naar de aanwezigheid van beschermde soorten, aandachtsoorten en (vaste) voortplantingsplaatsen en rustplaatsen. Op basis van de waarnemingen en de uit te voeren werkzaamheden in deze periode dient door het Hoogheemraadschap van Delfland een effectbeoordeling uitgevoerd te worden. Deze rapportage wordt gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties en door de toezichthouder tevens toegevoegd aan dit ecologisch werkprotocol.

Begrazen

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het inzetten van begrazing op waterkeringen, ecologische zones en andere terreinen binnen het beheergebied van Hoogheemraadschap van Delfland waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn of verwacht kunnen worden.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud. Uitwerking bij Hoogheemraadschap van Delfland'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode.

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Inzetten van begrazing

Uitvoeringsperioden

Hoogheemraadschap van Delfland werkt in het kader van het inzetten van begrazing in principe niet met specifieke uitvoeringsperioden, met uitzondering van begrazing van een aantal primaire, regionale en overige waterkeringen.

Zorgvuldig handelen

Hoogheemraadschap van Delfland is zich bij de planning, voorbereiding en uitvoering van zijn werkzaamheden bewust van de in het beheergebied voorkomende planten en dieren die volgens de Wet natuurbescherming zijn beschermd. Om de uitvoering van deze wet voor de waterschappen te vergemakkelijken en op een zo goed mogelijke wijze rekening te houden met beschermde planten en dieren, werkt Delfland met de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen, onderdeel soortbescherming, bestendig beheer en onderhoud. In deze gedragscode zijn per type werkzaamheid (bijv. schonen en maaien van wateren of baggeren en herprofilieren van wateren) voorgeschreven werkwijzen beschreven. Op basis hiervan én in combinatie met de in het beheergebied aanwezige beschermde soorten en aandachtsoorten, zijn voor het inzetten van begrazing 'Voorbereidende en voorzorgsmaatregelen' en 'Soort(groep)specifieke werkwijze en voorzorgsmaatregelen' opgesteld. Deze werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoer van de werkzaamheden. Afwijken van de voorgeschreven werkwijzen, voorzorgsmaatregelen en voorschriften is uitsluitend mogelijk na overleg met een ecologisch deskundige.

Voorbereidende en voorzorgsmaatregelen

1. In de onderhoudsplanning van waterkeringen, ecologische zones en andere terreinen waar begrazing wordt ingezet, wordt rekening gehouden met het voorkomen van beschermde planten- en diersoorten en aandachtsoorten door minimaal 25% van vegetatie te sparen. Zo nodig worden deelgebieden uitgerasterd en/of wordt de begrazingsdruk, de inscharringsperiode en/of de keuze van diersoort hierop aangepast.

Soort(groep)specifieke maatregelen

vogels

1. Als tijdens het broedseizoen op de grond of in het riet broedende vogels aanwezig kunnen zijn, dan is begrazing toegestaan als de dieren al zijn ingeschaard voordat er broedende vogels zijn.
2. Indien begrazing wordt ingezet na het begin van het broedseizoen en alleen in het riet (of andere oevervegetatie) broedende vogels aanwezig zijn of kunnen worden verwacht, wordt - bij de inzet van een schaapskudde - door de herder er voor gezorgd dat deze niet begraasd wordt.
3. Op plaatsen waar broeden van kwartelkoning wordt verwacht, wordt begrazing uitgesteld tot na 15 augustus.

rugstreeppad en vrijgestelde soorten amfibieën

1. In de nabijheid van poelen en andere voortplantingsplaatsen van amfibieën wordt begrazing alleen toegepast indien na overleg met een ecologisch deskundige met zorg voorkomen wordt dat het terrein door het vee wordt platgetreden. Dit kan bijvoorbeeld door het uitrasteren van de voortplantingsplaats(en) of het in acht nemen van een beschermingszone door de herder met een gescheperde schaapskudde. Ook wordt voorkomen dat mest de poel vervuult.

zandhagedis

1. Op plaatsen waar beschermde reptielen (in ons beheergebied uitsluitend zandhagedis) aanwezig zijn en begrazing als beheervorm wordt ingezet, wordt de inscharingsperiode en veedichtheid in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd op de lokale omstandigheden en de aanwezige reptielenpopulaties. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd. Vooralsnog zijn - buiten de begrenzing van de Natura 2000-gebieden - geen waarnemingen bekend van zandhagedis in begrazingsgebieden van Hoogheemraadschap van Delfland.

beschermde insecten

1. Op plaatsen waar beschermde insecten (in ons beheergebied uitsluitend grote vos, gevlekte witsnuitlibel en sierlijke witsnuitlibel) aanwezig zijn en begrazing als beheervorm wordt ingezet, wordt de inscharingsperiode en veedichtheid in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd op de lokale omstandigheden en de aanwezige insectenpopulaties. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd. Vooralsnog zijn geen waarnemingen bekend van beschermde insecten in begrazingsgebieden van Hoogheemraadschap van Delfland.

beschermde planten en aandachtsoorten

1. Beschadiging van groeiplaatsen van beschermde planten wordt zoveel mogelijk vermeden. Zo nodig worden groeiplaatsen uitgerasterd. Deze groeiplaatsen worden in het veld door de toezichthouder gemarkeerd en op kaart aangegeven. Deze kaart wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd. De markering wordt door het uitvoerende personeel van de aannemer direct na de werkzaamheden verwijderd.
2. Op plaatsen waar aandachtsoorten aanwezig zijn en begrazing als beheervorm wordt ingezet, wordt de inscharingsperiode en veedichtheid in overleg met een ecologisch deskundige afgestemd op de lokale omstandigheden en de aanwezige soorten. Dit maatwerkadvies wordt door de toezichthouder bij dit ecologisch werkprotocol gevoegd.

BIJLAGE 6

Voorbeeld van afspraken, rol- en taakverdelingen

Afspraken, rol- en taakverdeling Regulier baggeren onderdeel Ecologie / Wnb			
Onderwerp	Actie	Actiehouder	Frequentie
Logboek Flora en Fauna	Dagelijks Logboek Flora en Fauna invullen en bijbehorende instructies opvolgen.	Aannemer	Dagelijks
	Controle aannemer op correct toepassen van Logboek Flora en Fauna en uitvoering bijbehorende instructies.	Toezichthouder OWW	Dagelijks
	Wekelijks, uiterlijk op woensdag om 10.00 uur worden de Logboeken Flora en Fauna van de afgelopen week door de aannemer aan de toezichthouder(s) van Delfland aangeleverd.	Aannemer	Wekelijks (voor woensdag 10.00 uur)
	Ter beoordeling doormailen van Logboeken Flora en Fauna naar projectleider ecooloog.	Toezichthouder OWW	Wekelijks (voor vrijdag)
	Door toezichthouder goed beoordeelde Logboeken Flora en Fauna worden, na afstemming met de directievoerder door de toezichthouder op de G-schijf gezet onder: G:\OWW\Wet- en regelgeving, beleid en kennis\Natuurwetgeving\Project Reguliere baggerwerken 2019\Logboek Flora en Fauna	Toezichthouder OWW	Wekelijks (op vrijdag)
	Afgekeurde Logboeken Flora en Fauna worden, via de directievoerder ter correctie aan de aannemer voorgelegd.	Directievoerder HHD	Wekelijks (op vrijdag)
	Indien de aannemer de afgesproken correctie en/of de op hem rustende administratieve verplichtingen niet voor	Directievoerder HHD	Dagelijks

	maandag van de volgende week voldoende nakomt, dan zal per geconstateerde afwijking, per dag een korting van € 250,00 worden toegepast.		
Ecologisch Werkprotocollen HHD: Baggeren en herprofilen van watergangen en wateren of Schonen en baggeren van wateren met platte schijfhoren.	De Ecologisch Werkprotocollen van Delfland zijn van toepassing op het reguliere baggerwerk. Instructies uit deze EW moeten tijdens de uitvoering van dit baggerwerk worden opgevolgd en op projectlocatie aanwezig zijn. Controle op naleving Ecologisch Werkprotocollen HHD	Aannemer Toezichthouder OWW	Dagelijks Dagelijks
Regie ecologie Regulier baggeren	Projectleider ecooloog adviseert m.b.t. ecologie directievoerder Regulier baggeren. Instrueert toezichthouders op toepassing EW(en) en stuurt waar nodig het proces Ecologie, in afstemming met directievoerder regulier baggeren bij. Interne communicatie vindt o.a. plaats via de Whatsapp groep "Regulier baggeren". Initiëren interne audit	Projectleider ecooloog Projectleider ecooloog	Wekelijks 1 X per kwartaal
Archivering documenten	Bij controle door de provincie en/of politie moeten wij als waterschap m.b.t. het project Regulier baggeren op verzoek van bevoegd gezag verschillende documenten kunnen voorleggen. Deze documenten dienen gedurende minimaal twee jaar na afloop van het uitgevoerde werk op een centrale plek gearhiveerd te blijven.	Toezichthouder(s) OWW	Wekelijks

	Voor dit project is op onze G-schijf een map Regulier baggeren aangemaakt (Zie G:\OWW\Wet- en regelgeving, beleid en kennis\Natuurwetgeving\Project Reguliere baggerwerken 2019)		
Planning uitvoering	Wekelijks wordt er aan alle medewerkers van project Regulier baggeren een actuele planning aangeleverd met hierin een overzicht: • Waar welke werkzaamheden binnen welke periode/ dag worden opgestart en of uitgevoerd en opgeleverd. • Welke aannemer het werk uitvoert inclusief contactpersoon • Wie vanuit Delfland de toezichthouder is?	Directievoerder	Wekelijks (op maandag)
Eindverantwoordelijkheid	De directievoerder zal richting aannemer acteren op aanwijzingen van toezichthouder(s) en projectleider ecologie. Checkt of uitvoering Regulier baggeren binnen geldende wet- en regelgeving wordt uitgevoerd en past waar nodig de UAV Contractvoorwaarden toe. De eindbeslissingen om het werk bij overschrijding van de maximale- en minimale toegestane watertemperatuur uit het EW tijdelijk stop te zetten of na stopzetting weer op te starten wordt, in af- en schriftelijke instemming (per mail) door de directievoerder Regulier baggeren genomen.	Directievoerder	Wekelijks

